

lom. 1957-ben restaurálták. A Szent Miklós- (Präjescu-) templomot 1546–1551 közt építették, majd 1611-ben Präjescu nagy kincstárnok újjáépítette és kifestette, majd 1975-ben megújították. A todireni kolostor Mennybemenetel-templomát a Burdujeni negyedben 1597-ben építették Toader Movila buzgalmából, 1785-ben megjavították, majd 1864-ben bérmálótemplommá alakult. 1984–1993 közt megújították, majd az apácakolostor is újraalakult. 1597-ben harangtornyot és kolostorfalakat építettek. A Szent Simon-templomot 1513 előtt építették, a Szent Kereszt-templomot pedig 1521-ben, majd 1918-ban átalakították. A Keresztelő Szent János-templomot 1642–1643-ban építették Vasile Lupu vajda idején mint fejedelmi kápolnát. 1884-ben renoválták és kifestették, 1924–1926-ban megújították. A Burdujeni negyedbeli Szentháromság-templomot 1851-ben építették. A Zamca kolostor a Szent Auxentie-templommal a romániai örmény közösség legfontosabb szerzetesi létesítménye. A 15. század elején épült, és Jó Sándor (Alexandru cel Bun) idején örmény püspöki katedrális volt. A templomot 1606 körül újjáépítették, és harangtornyot építettek. A Szent Gergelynek szentelt kápolnát a 17. században építették. A kolostor falait a sarokbástyákkal 1690–1691-ben építették Sobieski lengyel katonái. Megemlítjük még Nagy István vajda (Ștefan cel Mare) lovas szobrát, Mircea Ștefănescu szobrászművész alkotását és Petru Musát szobrát.

A régi megyeházát 1898-ban Johann Bochner építész tervei szerint építették. Ma a Bukovinai Nemzeti Múzeum székhelye. A régi törvényszék épületét 1885-ben Fellner Ferdinánd építette.

Szucsáva Észak-Moldva egyik legfontosabb idegenforgalmi központja.

Talpa (Talpa)

A moldvai katolikusok egyik tájegységét „Moldván túli” néven ismerjük. A Moldván túli telepek a Románvásár vidéki nagy katolikus tömbtől nyugatra, a Moldva folyón túli területeken helyezkednek el. Régi magyar lakói mellé nagy számú szé-

kely telepedett ide a 18. században. A Moldva felé igyekvő Nagy patak völgyében egy kis falucsoport található teljesen vagy részben katolikus, nagyrészt székely eredetű lakossággal: Breaza, Talpa, Dávid és Velény. Ezeknek a központja Talpa. Szomszédosak északon a csak részben csángó lakosságú Tupiláccal és délen a legnagyobb csángó lakosságú Borgovánnyal.

Talpa rendkívül érdekes falu, ahol Moldva egyik legrégebb plebániája alakult, ahova azonban sokszor nem jutott misszionárius. Bujdosók alapították, majd menekült székelyek telepedtek meg nagy számban. A kis jobbágyfalu anyagi gondokkal küszködött, többször újra kellett hogy alakuljon az itteni plebánia. A jezsuiták jelentős telephelye volt.

Karácsonykötől 30 kilométerre fekszik, a Tupilác–Borgován mellékút szeli át, a Moldva felé igyekvő Nagy patak völgyében.

Névadója egy Talpa nevű bojár volt. Többször említették a falut Talpa jobbágyai (Șerbeștii lui Talpa) néven. A szabadparaszti birtokok felbomlása, a nagybirtokok kialakulása idején keletkezett, amikor a településeket birtokosokról kezdték elnevezni.

Először egy Szucsávában 1414. december 20-án kiadott oklevélben említették, amikor Alexandru vajda Crăciun Belcescu bojárnak és fiainak: Petrunak, Ivannak, Iosifnak és Andriesnak adományozott a Fehér-völgyben lévő házat (szomszédos völgy), Negoești falut, Totești és Levet Miclăuș (Miklós) közt. A határok leírásánál említette a szerbi erdőt.¹ Costăchescu, az oklevél közléte megemlítette, hogy a Neamț megyei Talpáról van szó, amely egy másik határmegállapító oklevélben, amelyet 1820. október 8-án adtak ki, Șerbeștii lui Talpa néven szerepelt.² Félreeső, jelentéktelen település volt, ahol a bujdosók is gyakran meghúzták magukat.

A talpai katolikusok a Szeret menti falvakból az 1759. évi tatár hordák támadása idején menekültek ide. Ioan Hrisostomus Dejoanis, a Misszió prefektusa 1762. április 9-én kelt, Rómába küldött jelentésében értesített erről: „Szabófalvától északra (nyugatra – G. L.) található egy falu, amely az utolsó időben keletkezett különböző

¹ Costăchescu, 1931. I. 111.

² Uo. 115.

falvakból menekült családokból az utolsó tatárdúlás idején, amely 1759-ben történt. 26 katolikus család van itt összesen 111 lélekkel.”¹ Nemsokára székelyföldi menekültek gyarapították itt a katolikusok számát.

Egy a jászvásári püspökség levéltárában őrzött okirat, amelyet 1764. május 9-én kelteztek, arról tudósított, hogy a templom építését befejezték.² Szükségük volt harangra is. Ezért a galaci templom harangját vették kölcsön, amelyet Forrófalván őriztek.³ Itt megjegyezzük, hogy a talpai templom építését 1671-ben megkezdték, de nem fedték be, hogy szabaduljanak a templomokra kivetett adótól, amelyről Dejoannis, a Misszió prefektusa tudósított 1762. április 9-én keltezett jelentésében.⁴ 1828-ban a falu ortodox tulajdonosa új templomot építtetett, hogy biztosítsa a stabil munkaerőt birtokán.⁵

A fent említett Cambioli írta, hogy „Tekintettel a katolikusok megsokszorozódására az utóbbi 4 évben, két új templomuk épült Moldvában. Olyan nagyok és szépek, hogy legjobbak, amelyek ebben a misszióban vannak. Egyik Halasfalván, a másik Talpán. Halasfalván 60 család, Talpán 70 felett és 30 a környéken, mind katolikusok.”⁶ Néhány év alatt 30-ról 70 felé emelkedett a katolikus családok száma.

1874-ben egy névtelen a moldvai katolikus templomok helyzetéről készített jelentésében két új plebánia létesítését javasolta: Talpán és Diószénben, mert az őszi és tavaszi nagy vizek idején ezek a helységek a Moldva és a Szeret folyókon át csak nagy kerülővel, nehezen voltak megközelíthetőek. Ehhez két új misszionáriusra és támogatásra van szükség, mert a lakosság nagyon szegény.⁷ A névtelen ezt korábban kellett hogy írja, mert Zöld Péter 1781. január 11-én csíkszelencei lelkészisége idején írt jelentésében, amelyet püspökének, Batthyány Ignácnak írt, Talpát mint a Moldva folyó másik partján

¹ Gabor, 2000. 11.

² Uo.

³ Uo.

⁴ Gabor, 1996. 265.

⁵ Uo.

⁶ Doboş-Văcaru, 2004. 41.

⁷ Gabor, 2004. 3. 11.

levő plebániát mutatta be, amelyhez 8 fiókegyház tartozott. Ez a plebánia gyakran üres, ha nincsenek teljes számban a misszionárius atyák, és a szabófalvi misszionárius atya látja el.¹ Zöld Péter 1766-ban járt Talpán hivatását gyakorolva, s azután még többször is járhatott.

A 18. század végi plebániák listáin végül is a halasfalvi plebániához tartozónak tüntetik fel a Moldván túli katolikus telepeket. Így rövid ideig tarthatott Talpa önállósága.

Az 1792. évi osztrák katonai térkép leírásában Scherbesty lui Talpa (Talpa jobbágyai) néven szerepelt, de az adatait az Onischenyével összesítve tüntették fel. A két településen 90 ház volt, de mindössze 2 ló- és és 116 ökörfogatot tudtak kiállítani.²

A Misszió egy másik prefektusa, Gatti Vince 1800. január vége és március eleje közt meglátogatta a moldvai magyarokat. Talpán 83 családot és 415 lelket talált.³

Bonaventura Berardi 1814. május 30-án megemlítette, hogy 1813-ban a talpai templomot kitatarozták.⁴

1828-ban megint megalakult a talpai plebánia, amelyet a jezsuita misszionárius papok igazgattak, s 1899-ig állt fenn, amikor a jezsuiták áthelyezték székhelyüket Borgovánba. 1991-ben vált ismét önállóvá.

Jerney János 1851-ben kiadott utazási naplójában arról tudósított, hogy Talpa a Bals család birtoka volt. Temploma Szent Péter tiszteletére volt felszentelve. 180 magyar és székely csángó lakosa tud magyarul. Híres baromvásáraitól és havasi sajtjáról. 1841-ben anyateploma emeltetett, de csak két évig volt papja.⁵

Kovács Ferenc közölte a jászvásári katolikus vikariátus 1857-ben kiadott jelentését a katolikus plebániákról. Talpa 140 hívővel rendelkező település volt, és 9 fiókegyházat látott el, köztük Karácsonyköt és Németvárost (Tg. Neamț), valamint a következő falvakat: Borgován (473 lélek), Valle Albă (93), Breaza (63), Valén (52),

¹ Domokos, 1987. 94.

² Uo. 104.

³ Uo. 407.

⁴ Gabor, 2004. 3. 11.

⁵ Jerney, 1851. I. 214.

Tupilác (46), Onicseni (25), Belcsest (23), Dávid (9).¹ Az 1851. és az 1875. évi sematizmusok egyaránt a magyar, német és a román nyelveket említették a plebániában használt nyelvként.²

Dimitrie Frunzescu 1872-ben kiadott szótárában Talpa község 1932 lakossal szerepelt, és június 29-én tartott vásárait említette meg.³

A 19. század végén megjelent *Neamț megye földrajzi szótárának* 1890. évi adatai szerint Talpa falunak 450 lakosa volt. A 72 családfő közül 26 volt magyar, 24 pedig zsidó. Lakói földművesek és állattenyésztők voltak. Létezett a faluban 2 vízimalom és 1 fűrész. Tartottak 295 szarvasmarhát. Két temploma volt: egy katolikus és egy ortodox.⁴ A község adatai közt a mezőgazdasági kultúrákat is bemutatják. A kukorica (900 ha) mellett zabot (120 ha), rozsot (80 ha), árpát (40 ha), babot (19 ha), kendert (5 ha), burgonyát (3 ha), ánizst (2 ha), lencsét (1 ha), és borsót (4 ér) termesztettek.⁵

Az 1902. évi sematizmusban Talpa 185 katolikus lakossal szerepelt.⁶ Az 1930. évi népszámláláskor 622 lakosából 275 volt a katolikusok száma.⁷

Domokos Pál Péter 1932-ben odalátogatott, de többségük már nem beszélte a magyar nyelvet, bár olyan nevek voltak, mint Gergelás, Árva, Tamás, Turku, Damuk. Burka harangozó egy szót sem tudott magyarul.⁸

Itt jegyezzük meg, hogy a székelyföldi menekültek, akik különböző falvakból kerültek oda, még sokáig ápolták a rokoni kapcsolatokat, amire még a mostani öregek is emlékeznek. Így a Dimiska fivérek, akik Háromszékről jöttek, valamint a Péter, Márton, Ádám és Anna családok kelgyeszti és talpai leszármazottai kölcsönösen látogatták egymást, néha még Csíkba is elmentek szekérrel.⁹

¹ Kovács, 1870. 49.

² Domokos, 1987. 117.

³ Frunzescu, 1872. 470.

⁴ Gheorghiu, 1895. 362.

⁵ Uo.

⁶ Auner, 1908. 80–81.

⁷ Domokos, 1987. 252.

⁸ Uo. 249–250.

⁹ Dobos et al., 2004. 36.

1980-ban vasbetonból és téglából építettek új tágas templomot Talpán. 1991-ben már sokadszor újra plebániaközpont alakult a faluban Breáza, Dávid és Velény fiókegyházakkal, 245 családdal, illetve 628 hívővel. Az 1992. évi népszámlálás Talpán 330 lakosból 193 katolikust (58,5%), Breázán 206 lakosból 202 katolikust (98%), Dávidon 145-ből 78 (53%), Velényben 865-ből 29-et (4%) találtak, jórészt magyar eredetű katolikusokat.¹ 2005-ben 125 család, illetve 313 lélek katolikus élt a faluban.²

Talpa egy kisebb vidék plebániaközpontja volt, amely nem gyarapodott a többi központokhoz hasonlóan, s ma is jelentéktelen kis központ. Itt moldvai, majd székelyföldi menekültek rejtőztek el a dombok és erdők védte területen, de a vész elmúltával energikusabb településekre szivárogtak el.

Tamásfalva (Tămășeni)

Tamásfalva Moldva legrégebb falvainak az egyike, amelyet magyarok alapítottak, magyar neve van. Gazdag történelmi múlttal rendelkezik, mindig katolikus központ volt, és szerepet játszott számos katolikus telep benépesítésében.

Románvásártól észak–északkeletre fekszik 8 kilométer távolságra a Szeret árterületén és annak a peremén, árvízveszélynek kitéve. A falu régi helye a Kendereseknek nevezett kiemelkedésen volt a mai-tól északkeletre, a tó mellett. Ez a hely megfelel Bandinus Tamásfalváról készült leírásának is.

A település neve a magyar Tamás személynévből származik.³ A falualapítás a Moldvai Fejedelemség alapítása előtti időre nyúlhat vissza, amikor a nyugati része a magyarság szállásterülete volt. 1588-ban Villa Tamás, majd 1646-ban Thamasfalva néven említették.⁴

¹ *Moldvai Magyarság*. 2002. 3. 11.

² *Almanahul Presa Bună*. 2005. 337.

³ Iorga, 1981. 186.

⁴ Benkő, 1990. 12.

Tamásfalva első említése 1449. október 19. (12)-éről származik, amikor a *Besztercei krónikában* (*Letopisețul de la Bistrița*) beszámolnak a tamásfalvi csatáról, amikor Bogdán vajda Hunyadi János által is segített serege legyőzte a lengyelek által támogatott Alexandru vajdát, amikor egy sereg bojárt is levágtak, köztük Oancea kancellárt és Costea Andronicot. Alexandru vajda is ebben a csatában esett el.¹

Tamásfalva neve aztán nagyon gyakran szerepelt a dokumentumokban. Minden moldvai magyarokkal vagy katolikusokkal foglalkozó munkában megemlégtették. Egy 1520. április 20-án kiadott oklevélben Tamásfalvát is felsorolták a Sandrovics unokái által örökölt faluk közt, ami arra utal, hogy a falu régi birtokosa is magyar volt, aki Alexandru cel Bun (Jó Sándor) vajda idején volt főméltóság a moldvai udvarban.² A Sandrovici név a Sándorból származik.

A Románvásár körüli faluk lakossága is a huszita tanokkal itatózott át. Anyanyelven olvasták a bibliát is. Egyik misszionárius, B. Brutti, Péter vajdához fordult, hogy X. Sixtus pápától kérjen segítséget. A pápa jezsuita atyákat küldött a vallási veszélyek elhárítására. A lublini rektor két jezsuita atyával érkezett Moldvába 1588 szeptemberében. Útjukról Schönhonoviánus számolt be szeptember 30-án, amelyben Tamásfalvát a jelentősebb falvak közt sorolta fel.³ A jezsuiták nagy erővel jöttek Moldvába, és sikerült visszatéríteniük az itteni magyarokat. 1571. augusztus 20-án Vaszari, a kamenai püspök titkára már azt jelentette a lengyelországi nunciának, hogy 2000 hajdani katolikus Tatros, Husztváros, Románvásár és a környező 5 faluból, ahol Szabófalvát is megemlégtette, megtérítették, visszaállítva a katolikus hitet ezen a vidéken.⁴ Ugyanabban a levélben 12 misszionáriust kérte, hogy foglalkozzanak ezekkel a megtérítettekkel, ugyanis az 1420-as évek, a huszita protestáns térítés előtt is katolikusok voltak az őseik.⁵

¹ Bogdan Ion, 1895. 51.

² Doboș-Văcariu, 2004. 67.

³ *MCsM Okmánytár*. 1989. 59.

⁴ Gaşpal, 1999. 11.

⁵ Uo.

1585. február 2-án Petru Şchiopul (Sánta Péter) vajda egy dekrétum értelmében a piatrai, románi és a környék 5 falujának a templomait visszavették a protestánsoktól és visszaadták a katolikusoknak.¹

Bernardino Quirini argyasi katolikus püspök 1599-ben meglátogatta ezeket a falukat, Tamásfalvát is leírta, hogy lakói mind magyar nyelvű katolikusok (kb. 300 személy az 5 faluban).²

A 16. században az 5 Románvásár körüli falunak 1 temploma volt Szabófalván, vagy az 5 falu között. A 17. században elsőnek Tamásfalván építettek kis templomot. A 17. századi utazók erről számoltak be. 1635-ben a luccai Nicolai Barsi olasz szerzetes jelentést írt moldvai utazásáról. Romántól 5 mérföldre látott 5 falut. Tamásfalvával kezdi. Mind magyarok, katolikusok két templommal, amelyekben egy dominikánus szerzetes szolgál.³ Diodat Péter Baksic, Szófia apostoli vikáriusa, 1641. évi jelentésében Temescennek nevezi Tamásfalvát, ahol 50 lélek és 14 gyermek élt, magyarok voltak. Beszámolt az itt lévő fából épült kis kápolnáról, amelyet egy itt lakó katolikus épített hálaadásból.⁴

Bartolomeo Basetti minorita szerzetes 1643-ban a moldvai katolikusok helyzetéről írt jelentésében közölte, hogy Tamásfalván 14 ház, 63 lélek és 1 fatemplom van, amely 8 méter hosszú, 6 méter széles és náddal fedett.⁵

Marcus Bandinus marcianopolisi érsek, Moldva és Oláhország apostoli vikáriusa vizitációs körútján, 1647. december 13-án érkezett Tamásfalvára. A kövér talajú területen 6 magyar katolikus faluról számolt be, amelyeknek felsorolását Tamásfalvával kezdte. A faluk közt egy halban bővelkedő állóvíz húzódik, amely a folyó megáradásakor megtelik, s sok halat vesz magába, hogy a szomszéd lakosoknak juttassa.⁶ Thomaschen egy kezdetleges művészettel épült kápolna van Szent Miklós tiszteletére szentelve, szalmával fedve. A harangtorony villa alakban végződő, s oszlop gyanánt szolgáló geren-

¹ Uo.

² Călători Străini... V. 1973. 42.

³ Horváth, 1994. 44.

⁴ Domokos, 1987. 312.

⁵ Horváth, 1994. 59.

⁶ Domokos, 1987. 317. *Codex Bandinus*.

dákból áll. Van egy középszerű harang. Az emberek összesen 70-en vannak a kisdedekkel együtt.¹ Bandinus a lakók névsorát is közölte. A következő nevek fordultak elő: Andor, Balog, Györgye, Demeter (2-2 család), Bodóné, Demse, Gergely, Lalo, Mihályocska, Varga, Vidi (1-1).²

Félszázaddal Bandinus után, 1696. január 29-én Carlo Antonio Mígrini is összeírta a moldvai katolikusokat. Tamásfalva névsorát Szteczkófalvával összevonva közölte, a megbérmált és a bérmálatlan katolikusokat felsorolva. Az alábbi neveket említette latinos írásmóddal: Albertus, Bartich, Dechka, Ember, Farkas, Georgius, Jier, Lukas, Thomas (2-2), Bacovensís, Bela, Bera, Catrina, Cinvoras, Demetrius, Giurgia, Lora, Michael, Petrenta, Puskás, Szabó (1-1).³

Giovanni Battista del Monte konvertuális ferences szerzetes 1670 szeptemberében kelt összefoglaló jelentésében, amelyet a Hitterjesztés Szent Kongregációjának írt, megemlítette Tamásfalva kis kőtemplomát. Plebános nincs, azelőtt Balotti da Cortona szolgált, akinek a jövedelme csak az alamizna és 5 dénár volt évente.⁴

A törökök gyakori támadása és a Lengyelországba vezető út közelsége miatt a Szeret közeli erdőkbe húzódtak vissza a tamásfalviak a dsidafalviakkal együtt. A lengyel és török betörések miatt a lakosság nagyon elszegényedett. A Galata kolostor csak 24 jobbágyot talált, akiket a mogosesti birtokra költöztessenek. Az uralkodó is megparancsolta, hogy hagyják békén őket, s csak évi 3 aranyat szedjenek tőlük, hogy a haza szükségén is tudjanak segíteni.⁵ Vito Piluzzi püspök 1682. július 10-én beszámolt arról, hogy a tamásfalvi templom romba dőlt, van 1 harang, lakói nincsenek.⁶

A 18. században a tamásfalvi magyarok élete is normalizálódott. 1762–1800 közt megújították templomukat is, csak a Kenderesben, ezúttal kőből.

¹ Uo.

² Uo. 444.

³ *MCSM. Okmánytár.* 1989. II. 747–748.

⁴ Uo. 63.

⁵ Doboş–Văcariu, 2004. 34.

⁶ Gaşpal, 1999. 11.

Az 1792. évi osztrák katonai térkép leírásában Temeschény néven szerepelt. 42 háza volt, 21 családfő, és 76 ökörfogatot tudtak kiállítani.¹

A 20. század elején a tamásfalviak a szabófalviakkal együtt vezető szerepet játszottak abban a nagy megmozdulásban, amikor az olasz egyházi vezetők és a Misszió prefektusa, Gatti Vince ellen lázadtak, magyar papokat követelve. Panaszukat eljuttatták a Szent Kongregációhoz, s az uralkodói tanács is megvitatta. Az utóbbi (a *diván*) elfogadta a lázadók fenyegetését, miszerint ha nem teljesítik a kérésüket, mindnyájan áttérnek az ortodox hitre, s javasolta, hogy térjenek át az ortodoxiára.² Követelésük ellentétben állt Róma szándékaival, hogy a magyarok elrománosítása által nyerjék meg a románságot a katolicizmus számára, ezért semmit nem mozdítottak.

Az 1831. évi, úgynevezett „magyar revolúció”-ban is vezető szerepet játszottak a tamásfalviak is, amikor megtagadták a sorozáson való részvételt. Azt követelték a sorozóbiztosoktól, hogy az osztrák császár és a magyar király írásbeli parancsát mutassák meg. A kassával-kapával felfegyverzett magyarok közt az osztrák Bidigoff tábornok nagy mérsárlást hajtott végre, leerve a lázadást.³

Tamásfalva évszázadok óta a jászvásári Galata kolostor birtoka volt. Petru Şchiopul (Sánta Péter) vajda 1578. február 22-én adományozta több más faluval együtt ennek a kolostornak.⁴

1821 után a kolostori birtokokat elkobozta az állam, és bérlőknek adta ki. 1900 előtt az állam eladta a Galata kolostor tamásfalvi birtokát 102 000 lejért részletre, azzal a feltétellel, hogy azoknak az embereknek kell juttatni, akik régen is megdolgozták a kolostor birtokát. A vásárláskor feltűntek corduni emberek is, akiknek megvásárolt tanúk közreműködésével sikerült felvásárolniuk a birtok nagy részét,

¹ Domokos, 1987. 104. Forrás: *Topografische general Beschreibung der im Jahre 1788 und 1789 von der Römisch. Kaiserl. Königlichen Armee in Besitz genommene fünf moldauischen Bezirken.* I–II. Wien, Kriegsarchiv.

² Gabor, 1996. 234–235.

³ Domokos, 1987. 169.

⁴ Gabor, 1996. 267.

így a tamásfalviak, akik valóban megdolgozták, feléhez sem jutottak hozzá a földeknek.¹

Jerney János 1851-ben arról számolt be, hogy elkergették az olasz papot, ezért nem nyerhettek máig lelkeszt. Saját költségükön közből építettek papi lakot. A 16. században ezt a falut a lucanai malommal, valamint Plopi, Helesteu, Kerecest, Belcest és Sagna falukkal együtt elajándékozták a Galata monostornak. 800 csángómagyar katolikus lakosa már nem tudja a magyar nyelvét, anyanyelvét.²

Kovács Ferenc 1857. évi adatokat közölt. 757 katolikus lakosa volt, és plebániaközponttá vált. Szent János tiszteletére épült kötemplomát és 5 fiókegyházát említette meg.³ Az 1851. évi sematizmus szerint a plebánián használt nyelv a magyar és a román volt, az 1875. évi sematizmus szerint már csak a román volt a használt nyelve.⁴

Frunzescu Dimitrie 1872-ben kiadott szótára szerint 970 lakosa volt. Nagyvásárokat június 24-én és július 29-én tartottak.⁵

Román megye földrajzi szótára a 19. század végén 1890. évi adatokat közölt. 268 ház volt a faluban, 514 család, illetve 1060 lakos. Ennek a falunak a lakosai mind magyarok. Sok burgonyát termesztenek.⁶

Weigand Gusztáv lipcsei nyelvész professzor, aki romániai tanulmányúton vett részt 1894–1902 közt, Tamásfalvát a részben elrománosodott faluk közt sorolta fel, akik még románul beszélve is őrizték régi magyar sz-elő nyelvjárási sajátosságait.⁷

Az 1902. évi sematizmus szerint 1126 katolikus lakosa volt. Két fiókegyház tartozott hozzá: Sagna és Piscul Rusului.⁸

N. Ciocan a *Román megyei keresztény katolikusok monográfiájában* 1903. évi adatokat közölt. 287 család, illetve 1079 katolikus lélek lakta. Volt köztük 266 férfi, 263 nő, 274 fiú és 276 lány. Vagyoni helyzetük szerint 35 özvegy mellett 25 család számított gaz-

¹ Uo.

² Jerney, 1851. I. 214.

³ Kovács, 1870.

⁴ Domokos, 1987. 118–119.

⁵ Frunzescu, 1872. 471.

⁶ Condrea, 1891. 142–143.

⁷ Domokos, 1987. 128. Forrás: Weigand: *Fremde elemente in der Moldau*.

⁸ Auner, 1908. 80–81.

dagnak, 200 középbirtokosnak, 27 szegénynek. A falu lakói nagy többségben katolikusok voltak. Az ott lakó 2-3 ortodox lakosnak sem temploma, sem temetője nem volt. A szomszéd román falvakban temették el halottaikat.¹

Temploma Keresztelő Szent János tiszteletére volt szentelve. 1864-ben a templomnak is osztottak földet a falutörvény értelmében, amit a hívők dolgoztak meg. Mindkét papja lengyel jezsuita volt: Anton Titlovachi és Cotorici Ion Galíciából. A június 24-i búcsúra a szomszéd faluból is jönnek, s mintegy 1000-en is részt vesznek. Aki vétkezik, azt a pap a szószékből is kihirdeti, és különböző büntetéseket rónak ki rájuk (pl. gyertyával a kezükben kell állniuk a mise idején).²

Az 1930. évi népszámlálás alkalmával 1661 lakosából 1628-an voltak katolikusok. Fiókegyházai közé tartoztak Sagna, Piscul Rusului és Románvásár.³

Régi fatemplomát a Kenderesekben valószínűleg 1862 és 1800 közt újítták fel, most már téglából, ami nagy költségbe került. 1837-ben sok eső lehullott. A Szeret is lerombolta a hidakat, elöntve a mezőket és az emberek házait. Tamásfalvát csaknem teljesen elöntötte az ár. A Szeret egész ártere víz alá került. Valószínűen ez az esemény készítette a lakókat faluhelyüknek a megváltoztatására. Mai helyén az első templomát 1862-ben kezdték építeni, amely Ferenczy Bálint műve volt. Ez is téglából épült, mert egy gazdag kisasszony egy lebontott bojári fogadó anyagát ajándékozta az egyháznak. 1863. augusztus 30-án adták át.⁴

Mai templomát a Szent Szűz Mária Királynő tiszteletére szentelték fel. Ezt a régi mellé építették, attól délre, Demeter Ionel tervei szerint. A paplakot 1793-ban építették. A mostani épületet a régi helyén szintén modern stílusban építették. Eddig 45 pap tevékenykedett a faluban. Most a Campostrini-nővérek fejtenek itt ki tevékenységet.

¹ Ciocan, 1924. 45.

² Uo.

³ Manuilă, 1938. 370., 706.; Domokos, 1987. 251.

⁴ Gaşpal, 1999. 11.

1990-ben már 1159 család, illetve 4160 hívő él a faluban.¹ 2005-ben 1168 család, illetve 4210 katolikus lakosa volt.²

Ezek a Szeret árterületén meglepedett falvak zöldségtermesztésre szakosodtak. Leginkább burgonyát, káposztát, hagymát és fokhagymát természetnek nagy mennyiségben, és a piacokon adják el városokban. Újabban mind többen ingáznak, s Románvásár üzemeiben és a szolgáltatásokban dolgoznak.

Tamásfalva egyike azoknak a Románvásár környéki óriásfalvaknak, amelyek hiába harcoltak magyar papokért, hiába kergették el az olasz papot, az erőszakos elnemzetlenítő politika nem engedte meg, hogy anyanyelvüket művelhessék, így végül beletörődtek, s maguk kényszerültek nyelvcsereére, de etnikai tisztaságukat a legutóbbi időig megtartották és híven őrzik.

Tamási (Tamași)

Tamási egy magyar nevű község központja, amely ma román többségű, de jelentős katolikus közösséggel és templommal rendelkezik.

Tamási a Szeret bal partján települt a Tamási patak völgyében, miután kilépett a Kicsera (Chicerea) és a Kicigoj (Chițigoiu)ombok közül a Bákó–Parincsea országút mentén, ahonnan több út ágazik a szomszédos falvak felé, 11 kilométerre Bákótól.

A település neve a Tamás magyar személynévből származik, amely a román Toma megfelelője.

Természeti feltételeit tekintve a Szeret völgyében, annak a teraszain helyezkedik el a trunki vízierőmű távával szemközt. Ez a Moldva legrégebb völgye, amely a tenger visszahúzódása után alakult ki a pliocén és a negyedkor folyamán. Negyedkori üledékek töltötték fel, a Moldvai-fennsík kontaktövezetében, ahol kristályos talapzatára neogén szarmatakorai üledékek települtek. Talajai csernozjom- és ártéri talajok.

¹ Uo.

² *Almanahul Presa Buna*. 2005. 337.

Tamásit oklevélben először 1433. február 26-án említették Ilie vajda Szucsávában kiadott adománylevelében, amelyben Dan országbírónak és feleségének, Mariskának és Ion (János) testvéreinek adományozta Tamási falut, ahol Petrița volt.¹ A falu több oklevélben is szerepelt azután is. Így 1466. június 11-én és 1557. február 3-án.² Tehát a 15. században már létezett a falu. Birtokosa, Dan bojár több tisztséget viselt a fejedelem udvarában. Volt udvarbíró, ajtóőr és országbíró.

Az 1792. évi osztrák katonai térkép leírásában Tamaschi néven említették, 23 házat, 4 családfőt és 19 szolgálatra alkalmas személyt írtak össze, akik 4 ökörfogatot tudtak kiállítani.³

Tamásinak van egy Racova nevű falurésze, amely külön település volt a 19. században, s a 20. században egyesült Tamásival. Egyes statisztikák több katolikus hívőt jelentettek Rakovából, mint Tamásiból. A veléni katolikus plebánia évi statisztikáiban 1904-ig külön számadatot közöltek Rakováról és Tamásiról. Azóta egyesült a két település, csak Tamásit említik.⁴

A magyar utazók közül Kovács Ferenc említette elsőnek magyar lakosságát, aki a jászvásári katolikus vikariátus által közzétett statisztika alapján Tamásiban 72, Rakovában 39 katolikus hívőt említett, mindkettő a veléni plebánia fiókegyházai, ahol mindkét nyelvet, a magyart és a románt is használták.⁵

Az 1895-ben megjelent *Bákó megye földrajzi szótára* beszámolt mindkét településről. Tamásinak 102 családját és 502 lakosát említette, akik 18 lovat, 209 szarvasmarhát, 102 sertést és 19 kecskét tartottak.⁶ Volt egy katolikus temploma, amelyet a lakói 1836-ban építettek, valamint egy ortodox temploma 1792-ből, amelyet Manolachie Coroiu építtetett. Volt két malom a faluban, egy vízi- és egy gőzmalom.⁷

¹ Costăchescu, 1931. I. 353.

² Uo.

³ Domokos, 1987. 104.

⁴ Gabor, 1996. 266.

⁵ Kovács, 1870. 50.

⁶ Racovița, 1895. 524

⁷ Uo.

Rakova a hasonló nevű patak völgyében, az erdő szélén terül el, 500 méterre Tamásitól. 101 család és 331 lakosa volt, akik 8 lovat, 102 szarvasmarhát, 61 sertést és 8 kecskét tartottak.¹ A Rakova patak Nagy tisztás (Poiana Mare) nevű helyen ered, és miután átszelte a falut, a Szeretbe ömlik. A két falu magyar lakóit Tamási község tárgyalásánál tették közzé. Ide tartozott még Petris is. Összesen 387 magyar lakosa volt.²

Weigand Gusztáv, a Moldvát beutazó német nyelvészprofesszor az sz-elő beszédű románokkal vegyesen élő csángók csoportjába sorolta be Tamásfalvát.³

Domokos Pál Péter 1928. évi utazásakor 25 magyar családról számolt be Tamásiban és 10 családról Rakovában.⁴

Az 1930. évi népszámlálás adatai szerint a Tamási falut alkotó két falurészben a következő adatokat közölték: Tamási 472 lakosából 80 volt a katolikusok száma, akik közül 28-an vallották magukat magyar nemzetiségűnek, míg Rakován 602 lakosából 71-en voltak katolikusok. Így összesen 151 katolikus élt a faluban.⁵

Az 1992. január 7-i népszámlálás alkalmával 1190 lakosából 94-en voltak katolikusok, akik közül Tánzos Vilmos egyetemi tanár felmérése alapján csak 10-en beszélik a magyar nyelvet.⁶

A 2002. évi népszámlálás alkalmával Tamási község 6531 lakosából 3355-en voltak katolikusok, akik közül 20-an magyar nemzetiségűnek, és 6-an csángó nemzetiségűnek vallották magukat.⁷

2005-ben csak Tamási faluban 78 család és 201 lélek volt a katolikusok száma.⁸

Katolikus templomát 1872–1874 közt építették, amelyet 1906-ban teljeseen újjáépítettek. Szűz Mária születése tiszteletére szentelték fel.

¹ Uo. 451.

² Uo. 524.

³ Weigand, Gustav: *Fremde Elemente in der Moldau*. In: Domokos, *Eml. mű.* 128.

⁴ Manuilă, 1938. 38, 539–540.; Domokos, 1987. 169.

⁵ Uo. 173.

⁶ Tánzos, 2001. 165.

⁷ http://www.edrc.ro/recensamant.jsp?regiune_id=1&judet_id=2&localitate_id=81

⁸ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 324.

1986-ig a veléni plebánia fiókegyháza volt, azóta a petrisi plebániához tartozik.

A falu lakói földműves hagyományokkal rendelkeznek. A földesúr jobbágysai voltak, s felszabadulásuk után többségük földműves és állattenyésztő volt. Ezenkívül hagyományai vannak a fafeldolgozásnak is. A moldvai kincstár 1816. évi lajstromában azok közt a faluk közt említették, amelyeknek a jövedelme a fafeldolgozásból származik.¹ A Szeret völgye puha fájú erdeinek köszönhetően sokan foglalkoznak fafaragással. Kanalakat, orsókat, teknőket és merőkanalakat faragnak. A fafaragásnak még ma is vannak mesterei.²

Tatros (Târgu Trotuș)

Tatros a Tatros folyó völgyében fekszik, a folyó jobb partján, az Aknaváros (Târgu Ocna)–Ónfalva (Onești Municipium) országút mentén, e két településtől 5, illetve 7 kilométerre. A szomszédos csángó településtől, Diószegtől (Tuta) mindössze a folyó árterülete választja el. A völgyet délről a Csicsojka és a Bornyú-oldal szegélyezi, észak–északkelet felől a Berzencei hegység utolsó nyúlványai, a Kukora és a Perkő.

Ez a falu, mely ma csupán községközpont, hajdan fontos moldvai város volt, a magyarok által lakott vidékek egyik legjelentősebb központja. A néphit itt a magyarságot tartja a legrégebbi moldvai népességnek. Valójában a székelyek keletre telepítésétől, a 12–13. századtól bizonyíthatóan itt a folyamatosságuk. Sok helynév, mely valamelyik török fajú népre (besenyő, kún, úz) vagy a szlávokra utal, a székely lakosság közvetítésével került a román nyelvbe; még olyan falvak esetében is megtörtént ez, ahol századok óta csak románok élnek.

Isosif Gabor, a *Moldvai katolikusok közösségek szótárában*, amely a 20. század végén jelent meg, a következő magyarázattal szolgált: „A tatárok 1241. évi hadjárata után a magyarok, hogy biztosítsák a Moldva felőli átjárókat, elfoglalták az azok előtti övezetet, megala-

¹ Ichim, 1987. 35.

² Uo.

kítva a nevezetes Keleti örgrófságot saját polgári és egyházi adminisztrációjukkal, még a Moldvai Fejedelemség megalapítása előtti időkben. Ennek Tatros is része kellett legyen...”¹

A helység és az azonos nevű folyó elnevezése is a magyarból származik.² Ezt már Reichenstorffer György, I. Ferdinánd osztrák császár követe is leírta 1550 körül, *Moldva chronographiája* című munkájában. Tatrost tehát magyar nevén említette, s szerinte is a tatárokról vehette nevét, akik a kunokkal itt is, mint Magyarországon, együtt laktak.³

Tatros egyike a legrégebben ismert moldvai helységeknek. Első fennmaradt okleveles említése 1408-ból való.⁴ A katolikus vallási élet egyik legjelentősebb központja volt. A 15. században huszita központként tartották nyilván. Jelentőségét növeli, hogy itt másolták le az első magyar bibliafordításnak, a *Huszita Bibliának* a *Müncheneri Kódex*ben fennmaradt egyik részét. Az eredeti bibliafordítás 1415 és 1435 között készülhetett. Tatroson készült el az *Újszövetség* négy evangéliumának a másolata. Záradéka a következőket tartalmazza: „E könyv megvégeztetett Németi Györgynek, Hansel Endre fiának keze miatt Moldvában, Tatros városában, az Úr születésének ezer negyszáz hatvanhatod esztendejében.”⁵

A település eredeti helyéről még vitatkoznak. Feltételezik, hogy Tatros korábban Ónfalva közelében, Ónfalva mai katolikus temetője helyén állhatott.⁶ Bandinus azt írja, hogy hajdan fél magyar mérfölddel feküdt keletebbre, ott, ahol egy katolikus templom leromlott falai az ő korában (a 17. század közepén) még láthatóak voltak.⁷ Valószínűleg a tatárok égették fel a régi falut, s lakói fennebb építették fel új házaikat. Ez az esemény azonban a 15. század előtti időkben történhetett, ugyanis a mai kisebb fatemplom alatt megvan még annak a templomnak az alapja, melyet Jó Sándor vajda (Alexandru cel Bun)

¹ Gabor, 1996. 273.

² Iordan, 1963. 123, 376.

³ Călători, I. 1969. 199.

⁴ Domokos, 1987. 77.

⁵ Uo. 52.

⁶ Uo. 541.

⁷ Uo. 368. *Codex Bandinus*.

felesége, a magyar Margit fejedelemasszony a 15. század első harmadában építtetett. Tatros akkor már a mai helyén létezett. Régi kőtemplomát Szent Miklós tiszteletére szentelték, 40 láb hosszú s 14 láb széles volt. A hajdani templom 17 ölnyi alapjának helyén áll jelenlegi, a 19. században épült, 10 ölnyi területű fatemploma.¹

1518-ban II. Mihály milkói püspök egyházi zsinatot tartott Tatroson, a Boldog Szűz templomában. A 17 dekanátushoz intézett körlevele szerint a milkói püspökséget akarta visszaállítani, miután azt 1441–1442-ben a törökök feldúlták.² Csak közeli halála akadályozta meg terve végrehajtásában.

A régi vásárhely már a 13. században is létezett. Akkor egy vidéknek (ținut) a központja volt, amelyet később Bákó vidékéhez csatoltak. 1650 után, a sóbányák fejlődése idején kezdett csökkenni a jelentősége. Régen uralkodói vámhely volt, megelőzve Bákót, Berládót és Jászvásárt.³

A krakkói egyetem 1470. évi iktatókönyvében szerepelt egy Johann Stanislau nevű diák a moldvai Tatrosból, bizonyítéka a tatrosi katolikus polgárok gazdasági erejének.⁴

Egy Alexandru Lăpușneanu vajda uralkodása idején – 1552 és 1563 közt – keletkezett iratban, melyet a brassói levéltárban őriznek, egy aknavárosi tanácsos, Anton tudósítja a brassói polgárokat Tatros négy sokadalmáról, és kéri őket, hogy jöjjenek, s látogassák e közösségeket áruikkal szeptember 26-án, Ioan Bogoslovul elszenderülése napján, november 8-án, Mihály arkangyal gyülekezete napján, január 16-án, a láncra vert Szent Péter apostol tiszteletére szervezett ajtatósság napján, valamint a húsvét utáni harmadik vasárnapon.⁵

1600 májusában, amikor Mihály oláhországi vajda (Mihai Viteazul) megtámadta Moldvát, Mogila Jeremiás moldvai fejedelem Tatroson volt lakodalomban. A hír hallatára innen ment Szucsávába. Az okiratban Tatrost tartományként (ținut) emlegették.⁶

¹ Jerney, 1851. I. 215.

² Uo.

³ Gabor, 1996. 273.

⁴ Gabor, 1996. 273.

⁵ Bogdan, 1905. 62–63.

⁶ Jerney, 1851. 215.

Tatros lakói a legrégebb időktől dolgoztak a közeli aknai sóbányákban, azok központjának is számított. Ezt tükrözte a város régi pecsétje is: egy munkás kart ábrázol, amely kalapácsot tart a kezében. Egy későbbi változata ennek a pecsétnek a 18. század végéről egy sóvágó munkást ábrázol, aki mindkét kezében 1-1 kalapácsot tart.¹

A Moldvába küldött első misszionárius főnök, Bagoslavich András dalmát misszionárius-térítő Tatros kapcsán egy templomról, és 70 magyar katolikus házról számol be 1623-ban kelt jelentésében. Megjegyzi, hogy él itt néhány szakadár (ortodox) és lutheránus is, tehát a reformáció szele is megérintette Tatrost.² (Az itt élő huszitákat eddigre már visszatérítették a katolikus hitre.)

Amint Bákó lett a központ, s ezzel Tatros közigazgatási szerepe megszűnt, a település hanyatlásnak indult. A tatárbetörések és a pusztító pestisjárvány után kinevezett Quirini püspök 1597-ben bejárta egyházmegyéjét. Tatroson 68 családot és 394 lelket talált. Papja Bene János volt.³ Egy 1606-ból származó jelentés már arról számol be, hogy Tatros az erdélyi hegyek közt fekszik, temploma van, papja nincs.⁴ Diodat Péter Moldva és Havasalföld apostoli vikáriusa volt; a de Propaganda Fide megalakulása óta az ő jelentése az egyik legbővebb, legrészletesebb. Tatroson ő is hasonló helyzettel találkozott 1641-ben. 222 magyar katolikust talált itt. „Templomuk van, de papjuk nincs, pedig Tatrosához tartozik több környező magyar település, de sem egyiknek, sem másiknak nincs plébánosa. Úgy élnek, mint az állatok.”⁵

Bandinus 1644. november 19-én érkezett Tatros városába. Abban az évben katolikus magyar ember volt a főbíró. Bandinus leírja, hogy a város lakói régen magyarok voltak. Ottjártakor már csak 30 katolikus háza volt a településnek, s a gyermekekkel együtt 125 lakos. A templomról leírja a méreteit, s hogy Szent Miklós tiszteletére szentelték. A sekrestye és a szentély bolthajtásos, a többi rész deszkapa-

¹ Gabor, 1996. 275.

² Domokos, 1987. 68. *Diplomatarium Italicum*. II. 327.

³ Uo. 64.

⁴ Căndea, 1917. 66–67.

⁵ *MCsM. Okmánytár*. 1989. I. 205, 228, 229.

dozatos. Nincs harangtornya, a két harang a gerendákról csüng alá.¹ Az egész vidéket Tatros-vidéknek nevezik. Rendkívül termékeny hely. Dél felől erdős hegy látszik, szőlővel tarkítva. Jó bor terem ott. Észak felé szintén szőlőhegyek és kövér mezők terülnek el. Az egyháznak két hold szőlőse van itt, és serfőzésre való nagy üstje. Keletre jó gabonaföldek vannak.² Bandinus beszámolójából kitűnik, hogy az itteni lakosok csakis magyar nyelvükön értő papot fogadtak el, olyant, aki gyermekeiket is a saját nyelvükön tudja tanítani.³

Carlo Antonio Nigri ferences misszionárius szerzetes 1696. január 19-én keltezett, a Hitterjesztés Szent Kongregációja titkárának Tatrosból címzett levelében a következőket írja: „(ő maga) fából készült kamrában lakik, a templom bármely napon összedőlhet. A helységet városnak nevezik, de még falunak sem mondható.”⁴

Tatros múltja gazdag volt eseményekben. Virágzó város volt, sokoldalú kereskedelmi kapcsolatokkal. *Románia nagy földrajzi szótára* tanúsága szerint ebben a városban székelte a vámhivatal. Soltészeknek nevezett városbírók és polgároknak nevezett tanácsosok székhelye volt a település. Erről oklevelek tanúskodnak. Vasile Lupu és Gheorghijă Ștefan vajdák uralkodása idején még a hasonló nevű tartomány (ținut) székhelye volt. A városi törvényhatóság pecsétje egy kalapácsot tartó kar volt, amelyet füsttel nyomattak.⁵ Csak azóta hanyatlak ez a vásárhely, mióta a közigazgatási központ intézményei Bákóba költöztek.

A 17. században kötelezték a tatrosiakat, hogy sószállításra fogatokat biztosítsanak. Ezt az Aknavásáron (Târgu Ocna) bányászott sót – vágott darabok formájában – egész Moldvában terjesztették, sőt ez a só eljutott Törökországba és Oroszországba is.⁶

Ma is meglévő katolikus templomát 1557-ben építették, és Szent Miklós emlékére szentelték fel.

¹ Domokos, 1987. 368, 369. *Codex Bandinus*.

² Uo. 369.

³ Uo.

⁴ *MCsM. Okmánytár*. 1989. II. 732.

⁵ Lahovari et al., V. 1902. 622.

⁶ Uo.

Még sok olyan adat áll a rendelkezésünkre, amelyek a település életében történt változásokat tükrözik. 1559-ben Bernardino Quirini ferences szerzetes püspök még 3500 magyar és szász családot talált Tatroszon.¹ A 19. század végén kiadott *Románia nagy földrajzi szótára* 2812 lakost említ a községben, ebből 865-en Tatros faluban élnek.²

Már a 16. század óta megemlítik Tatros város román lakóit is. A városi tanácsot – C. C. Giurescu is megemlíti – felváltva hol magyar, hol román városatyák (soltészek) vezetik. Több okirat azt tanúsítja, hogy a lakosok olyan papot kérnek, aki magyar anyanyelvüket is ismeri.³

A moldvai fejedelmek gyakran vették igénybe a tatrosi diákok szolgáltatásait, mivel e diákok jól ismerték mind szóban, mind írásban a magyar és a latin nyelvet. Jakab diák (Iacobus Literatus Tatrusiensis) Alexandru Lăpuşneanu szolgálatában állt; a vajda képviselőjében 1561-ben vezetett tárgyalásokat.⁴

Az 1930. évi népszámláláskor a község 3493 lakosából 1796-en voltak katolikusok. 17-en magyar nemzetiségűnek, 424-en magyar anyanyelvűnek vallották magukat.⁵

1972-ben néprajzi és folklórgyűjtést végeztünk tanulóinkkal Tatroszon. Szalagra vettük egy fiatal halott katona siratását, és találkoztunk Demeter Anica asszonnyal, egy 76 éves balladaénekesssel, aki előadta nekünk a *Molnár Anna* és a *Sárikhasú kígyó* című balladákat.

A mai Tatros jórészt egyutcás falu, csak a központi része széleseedik ki, kitöltve az út és a folyó kanyarulata által körülölelt félszigetet. 3,2 kilométer hosszúságban nyújtózik a folyó bal oldali felső teraszán.

¹ Călători, IV. 1972. 249.

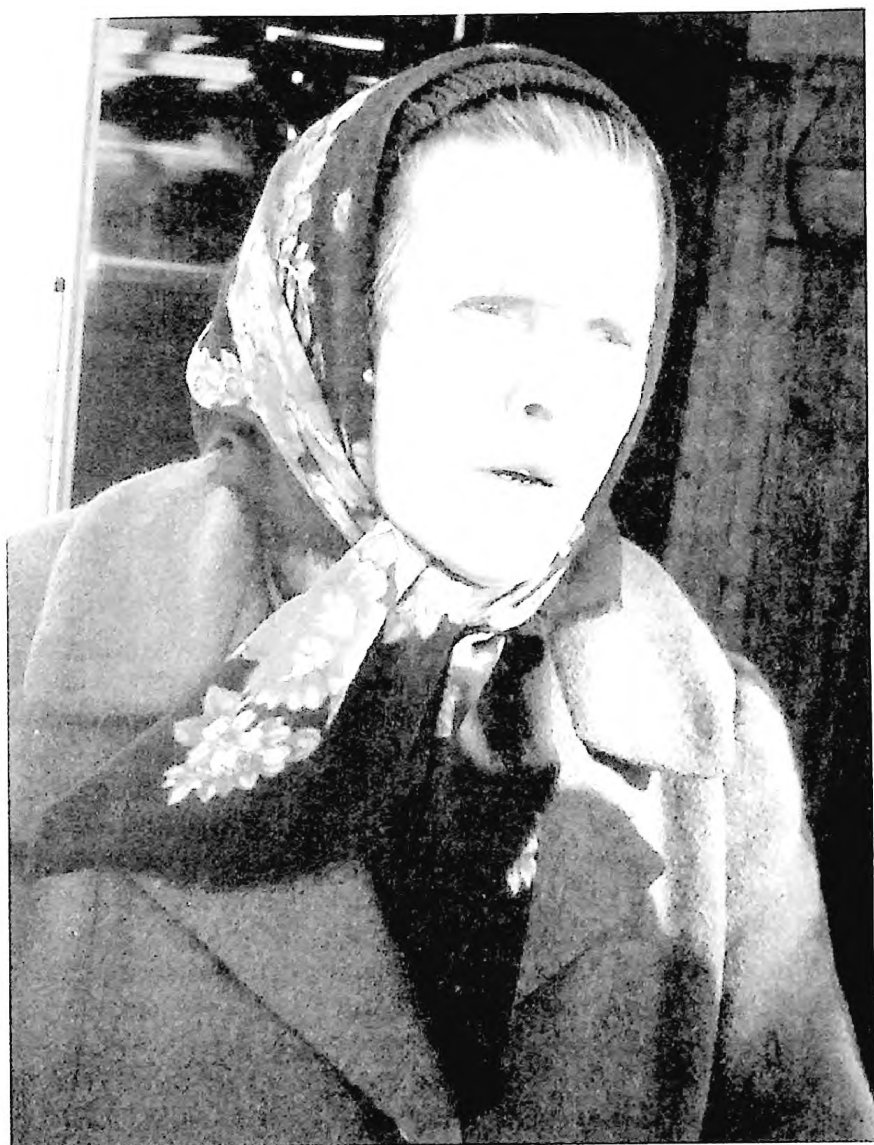
² Lahovari et al., V. 1902. 622.

³ Domokos, 1987. 369. *Codex Bandinus*.

⁴ Binder, 1982. 122.

⁵ Manuilă, 1938. 30–31, 536.; Domokos, 1987. 169.

1992-ben a falunak 1946 lakosa volt, ebből 1241-en voltak katolikusok. Tánczos Vilmos felmérése szerint közülük mintegy 600-an beszélik a magyar nyelvet.¹

2005-ben 454 család, illetve 1311 volt a katolikusok száma Tatroson.²

Tatros egyike a legrégebb moldvai katolikus plebániáknak. 1600 óta fennáll. Régi temploma 1571-ben épült. A moldvai katolikus templomok 1871–1872 évi statisztikája megjegyezte, hogy a tatrosi templom 1816-ban fából épült, majd 1844-ben téglából építették újjá. Az akkori plebános, Dominic Della Posta Róma pénzbeni támogatásával 1850-ben új templomot építtetett, amelyet 1886-ban fejeztek be és az Úr Teste és Vére tiszteletére szentelték fel. Ennek a templomnak különálló tornya volt. 1920-ban renoválták, majd 1937-ben a templomhoz illeszkedő tornyot is építettek.³ A 19. században újraalapították a plebániát, s 1915–1956 közt itt volt a Tatros-, Ojtoz- és a Tázló-völgyi plebániák dekanátusának a központja.

Tatros esete híven tükrözi a magyar katolikus lakosság moldvai történetét. Elénk tárja a hajdani város gazdag múltját, jelentős szerepét az ország gazdaságában és katolikusainak az életében, és a mai nyomorúságos falut, ami semmiben sem tükrözi a dicsőséges múltat.

Tekucs (Tecuci)

Tekucs Moldvának azok közé a régi városai közé tartozott, amelyeknek valamikor sok magyar lakója volt, akik részt vettek a város vezetésében, és magyar templomuk és magyar iskolájuk is volt. Az idők folyamán ez a város is teljesen román jellegűvé vált. Napjainkban csak jelentéktelen kisebbséget alkotnak a katolikusok, a 20. század végéig nem volt önálló eklézsia a városban, hanem Husztváros fiókegyháza volt. Története folyamán jelentős sze-

¹ Tánczos, 2001. 167.

² *Almanahul Presa Bună*. 2005. 338.

³ *Ianău*, 2002. 11.

repet játszott Moldva életében, ezért nem tartjuk érdektelennek a bemutatását.

Tekucs a Moldvai-fennsík és a Román alföld részét képező Covurlui-síkság kontaktövezetében fekszik, a vásárvonalon. Hajdan vámos hely volt, Moldva határvárosának számított Munténia felé. A város a Berlád folyó alsó folyása mentén, sík területen fekszik, a folyó és a Berlád–Foksány országút, a Berlád–Foksány vasútvonal közt. Déli részét átszeli a Tekucsel patak. Foksánytól 18, Berládtól 5, Galactól 90 kilométer távolságra fekszik, fontos vasúti és közúti csomópontban. A város régen is a mai helyén feküdt, a Berlád folyó mellett. Ezt bizonyítja egy 1541-ben Bécsben kiadott térkép is, amelyet Georg Reichenstorffer készített, aki Magyarország követe volt Petru Rareș udvarában.¹

A városnak számos negyede van. A központi részen a Berlád folyó és a főút közt sorakoznak a Szent Demeter, a Foksa, Szt. Voevod, a Szent Miklós és Szent Ilie, valamint a Ciganímea, Szent György és Precista negyedek. A Berládon túl vannak a Crivățeni, Mălureni, Perii, Buda és Cernicarii negyedek. Nyugati peremén a Posta, Arestul Vechiu (Régi börtön), Kórház, Sfântu Ioan, Braniște, Bulgari. Utóbbi kettő a Tekucsel patak két oldalán fekszik. Északon van az Újtekucs negyed. Ez 1879-ben létesült község volt, amely 1881-ben egyesült Tekuccsal.

Van két parkja (a központi és az északi részén), két piaca; egyik a városközpontban, megfigyelőtoronnyal a közepén. Legjelentősebb épületei a városháza, a színház, a törvényszék, a reálgimnázium, a kórház és 9 temploma. Legrégibb a Szent Miklós-templom, amelyet 1825-ben újjáépítettek, valamint a Precista, amit 1828-ban építettek újjá. A Szent György-katedrális 1813-ban, a Szent Vajdák templomát 1838-ban Vidra asztalnok emelte, a Szent János-templomot 1858-ban Cincu, a Szent Demeter-templomot 1855-ben Miron, a Szent Apostolokét 1866-ban Costea építtette, végül a Szent Illyés-templomot 1882-ben építették. 1891-ben I. Andreescu kántoriskolát alapított. Gimnáziuma 1878-tól működik.²

¹ Lahovari–Brătianu–Tocilescu, 1902. V. 571.

² Uo. 1902. 570.

Tekucs nagy közlekedési csomópont. 6 országút és 4 vasútvonal találkozási pontja. Régen 5 sorompó állt a városba vezető utak bejáratánál.

Tekucsot már 1143. május 20-án megemlítették oklevélben, amikor a brodnikok országának az uralkodója, Iancu Rostislavici a mesambriai kereskedőknek adott oklevélben felmenti őket a vámfizetés alól Galacon, s csak Tekucs, Berlád és a többi uralma alatti városban kellett vámot fizetniük.¹ Ebből kiderült, hogy már a 12. században is fontos vásárhely volt, ahol vámsorompó működött. Ezt az oklevelet Dimitrie Cantemir könyvei közt találták Oroszországban és a *Berládi diploma* néven ismerik.

Tekucsot több moldvai fejedelem is megemlítette. Így Jó Sándor (Alexandru cel Bun) 1434-ben az ország felosztása kapcsán, Nagy István (Ștefan cel Mare) 1460-ban a lembergi kereskedőknek kibocsájtott kedvezmények ügyében, majd 1475-ben a Podul Inalt-i csata alkalmával, miután elűzte a törököket, a tekucsi dombnál állapodott meg a város nyugati részén, s ott pihent 3 napig.²

Tekucs felső részén van egy Odaia nevű birtok, amely a török idöket idézi – több moldvai fejedelem megemlítette. Régen Odaie de Beiliének nevezték. Ugyanis itt és még több helyen janicsárszállások (állomások) voltak. Ezeknek volt a neve, mint például a iași Beilic neve is tanúsítja.³

1594-ben Alexandru Lăpușneanu 7000 szpáhi és 3000 összegyűlt had kíséretében jött Moldva trónját elfoglalni. A város délkeleti részénél, a Tekucs oldalánál állomásozott, amikor Tomșa vajda bojárijai fogadták, tudomására hozva, hogy a nép nem akarja őt. Lăpușneanu azonban bevonult Jászvásárba, s Tomșa vajda és kísérete Lengyelországba menekült.⁴ Itt hangzott el Lăpușneanu elhíresült mondanása: „Hogyha ti nem akartok engem, én akarlak titeket!”

1587-ben Sánta Péter vajda Tekucson rendezte unokája, Vlad esküvőjét.⁵

¹ Lahovari–Brătianu–Tocilescu, 1902. V. 570.

² Uo. 571.

³ Uo.

⁴ Uo. 572.

⁵ Uo. IV.

1608 és 1617 közt hatalmi harcok színtere volt Moldva. Alexandru Eremia Movila fia Korechy herceget küldte Tekucsra 6000 kozák és lengyel lovassal, hogy Ștefan Tomșa trónörökösét bevárja, lévén egy igen jó határváros.¹ Korecki szétosztotta hadát Tekucsba, Berládba, Romanba és Vasluiba, hogy kiteleljenek.²

Henry Cavendish angol utazó 1659. évi konstantinápolyi utazását titkára, Fox meséli el. Visszatértükben a folyó mellett éjszakáztak. Reggel átkeltek egy gázlón, s Tekucsra érve éjszakáztak, majd folytatták útjukat Iași felé.³

1624-ben megint nagy esküvő színhelye volt Tekucs: Mihnea cel Mare (Nagy Mihnea) moldvai fia, Alexandru, aki munténiai vajda volt, egy gazdag cárigrádi basa (Scarlat Telem Baea Beiliceiu) lányát vette feleségül. Az esküvő 10 napig tartott, és mindkét fejedelemiség hatalmasságai részt vettek rajta. Magyarország, Lengyelország és Erdély küldöttei gazdag ajándékokat hoztak.⁴

1650 és 1660 közt az aleppói főesperes, Antiochia pátriárkájának a kíséretében, moldvai utazásuk leírásában megemlítette Tekucsot mint egykori vásárhelyet egy nagy folyó mellett, amely kiterjedt, és 3 temploma van, kapukkal, haranglábakkal. (Precista-, Szt. Illyés- és Szent Miklós-templomok). Fejedelmi fogatot bocsájtott a rendelkezésére.⁵

1711-ben Arnold Baltagi vezír a Prut melletti veresége után megengedte a tatároknak és törököknek, hogy feldúlják az Alsóországot. Lakói egy részét elpusztították, másokat rabságba hurcoltak. Futott mindenki, amerre látott. Az elpusztított városok közt volt Tekucs is. Maradék lakói Nikorestbe húzódtak vissza, közelebb az erdőkhöz és a hegyekhez. A kormányzat is Nikorestbe vonult vissza.⁶ 1769-ben azt jelentették Katalin cárnőnek Tekucsról, hogy nem maradt egy ház sem, minden pusztá.⁷

¹ Călători, 1972. IV. 398.

² Uo.

³ Călători, 1971. III. 294.

⁴ Lahovari–Brătianu–Tocilescu, 1902. V. 572.

⁵ Iorga, 1981. 239.

⁶ Lahovari–Brătianu–Tocilescu, 1902. V. 572.

⁷ Uo.

1785-ben Tekucs újjáéledt. Az 1850–51-ben itt járt Skeene angol utazó 1853-ban Londonban megjelent könyvében így jellemezte: „Tekucsnak széles utcái vannak, valamint templomai, amelyek felett a gólyák meleg vidékek felé szállnak.”¹

Tekucs városa a körülvevő birtokkal együtt régen uralkodói tulajdonban volt. Azután adományok révén több bojár család tulajdonába került 1839-ig, amikor a város polgárai visszavásárolták, és közösségi tulajdonba került. 1753-ban Constantin Mihai Cehan Racoviță uralkodó 600 öl földet adományozott Nicolae Crisoverghinek az uralkodói birtokból.² Ugyanez az uralkodó egy másik adománylevelében, 1757-ben a foksányi Sámuel próféta kolostornak 2450 öl széles területet adományozott. Ezután még mások is birtokokhoz jutottak a város területén.³

1738-ban a városi polgárok visszavásárolták a város birtokait vagy pénzzel, vagy cserék útján (a kolostor részét). 1839-ben C. Vidra asztalnok, a közösségi vagyon gondnoka megszerezte a 84-es számú uralkodói adománylevelet, amely szentesítette a birtokcserét.⁴ Így a város polgárai visszavásárlások és cserék útján a város területének és a környező birtok egy részének a tulajdonába jutottak.

Tekucs megye földrajzi szótára a 19. század végén jelent meg. Az akkori város 9590 lakosából 8513 volt román és 1067 idegen. Utóbbiak közül 790-en zsidók voltak. 2080 ház volt a városban, és 2316 család élt ezekben. 1200 ha területéből a város birtoka volt 1062 hektár, és a város 600 hektárnyi belterülete. Ezenkívül 1430 ha az államé, 5000 ha pedig Sturdza tulajdonában volt. A három birtokon 10 ha zöldséget, 140 ha dinnyét termesztettek. Ezenkívül 1500 ha búza, 3400 ha kukorica, 600 ha árpa, 300 ha rozsot termeltek. Volt még 8 ha szőlő, 514 ha kaszáló és 1058 ha legelő.⁵

Nicoae Iorga országleírásában a 20. század elején a következőképpen jellemezte. Nappal egy kis gondozott megyeközpont képét mutatja. Tisztaság és csendkedvelő lakosok. Itt is megvan a központ

¹ Iorga, 1981. 554.

² Lahovari–Brătianu–Tocilescu, 1902. V. 573.

³ Uo.

⁴ Uo.

⁵ Ciuntu, 1897. 211. Az adatok a forrásban is hibásak.

zsidó utcája, és a bojárok utcája barátságos házakkal. A külvárosok kevésbé tűnnek ki, mint másutt. A múlt tanúi, a szép templomok hiányoznak, annak ellenére, hogy a 15. században északról a lengyel, délről a török kereskedők megállóhelye volt, a tekucsi vásár.¹

Tekucs már a 12. században, a szláv brodnikok idején is létezett. A 13. században a moldvai városszervező magyarok is megtelepedtek itt. A 14–15. században a kereskedelem, a kézműipar a magyarok kezében volt. Tekucs is a hajdan magyarok által szervezett moldvai városok közé tartozott, amely Quirininek a 16. század végén írt jelentése szerint 1346-ra már vegyes lakosságúvá vált Vaszlóhoz, Páskányhoz, Herlóhoz és Románvásárhoz hasonlóan.² 12 esküdt polgár vezette a mezővárosi tanácsot. Az itteni bírót *soltész*nek, *vojt*nak nevezték. A tanácsban magyarok és románok is helyet foglaltak.

1647-ben Bandinus így írt Tekucsról: „Ez a város Galactól 12 magyar mérföld távolságra van. A Berlád folyó mellett fekszik. Földje borbán, gabonában termékeny. Hajdan a magyaroknak több házuk volt 200-nál. Plébánost és tanítót tartottak. Most pedig egy katolikus lakos sincs. A templomnak s a temetőnek még a nyoma sincs meg, még a fundamentum köveit is széthordták barbár módra. 500 házban 4000 emberük van.”³

Ennek ellenében még magyar *soltészek* is feltűnnek a városban. Így pl. 1661-ben Anton Boacășt (Bakos Antalt) említették.⁴

A Misszió prefektusa Giuseppe Francesco misszionáriust rendelte Tekucsra, aki 1689 nyarán érkezett Moldvába. Egyetlen ismert jelentésében a nyomorra panaszkodott.⁵

A katolikusok tekucsi jelenlétét a Misszió 1850. évi sematizmusa is megemlítette.

Jerney János 1850-ben 70 magyar és más jövevény katolikus lakosát említette.⁶ Kovács Ferenc Foksány fiókegyházaként ír róla 1857-

¹ Iorga, 1972. II. 214.

² *MCsM Okmánytár.* 1989. 30.

³ Bandinus: Domokos, 1987. 363.

⁴ Binder, 1982. 122.

⁵ *MCsM. Okmánytár.* 728.

⁶ Jerney, 1851. I. 214.

ben, mindössze 18 hívővel.¹ Számuk 1872-ben az Ițcani–Galac vasút vonal megépítése után növekedett jelentős mértékben. Egy időben sok kisipari üzem is épült az övezetben.

1930-ban 218 katolikus lakosából 196-an vallották magukat magyar nemzetiségűnek (származásúnak) s 176-an magyar anyanyelvűnek.²

1981-ben 41 200 lakosa volt.³ 2005-ben 52 családot, illetve 147 katolikus lakosát számlálták.⁴ Katolikus kápolnáját a Lerch családnak egy épületében rendezték be, amelyet 1940-ben nyitottak meg.⁵ Katolikus templomát 1991-ben kezdték építeni, és Szent Szűz Mária születése tiszteletére szentelték fel. 1996 óta önálló plebániaközpont.

A 20. században a város fejlődött, s a század második felében municípium rangra emelkedett. Ipari üzemek keletkeztek. Urbanisztikai képe modernizálódott. Főleg élelmiszer-ipara: konzerv- és tejfeldolgozás-, valamint fémfeldolgozó-ipara jelentős.

Legfontosabb idegenforgalmi nevezetességei: Történelmi Múzeuma, paleontológiai, archeológiai és numizmatikai gyűjteményekkel. A CFR hőseinek az emlékművét 1920-ban emelték az I. világháborúban elesett vasutasok emlékére. Két parkja említésre méltó: a központi park a *Bőség* szoborcsoporttal, és a Köztársaság úti park, *Gorkij- és Puskin-szobraival*.

Környékének nevezetességei közül megemlítjük a 11 km-re nyugatra levő Cozmeștit, ahol a Zăvoiul turisztikai kempingtábor van vendéglővel, házikókkal és pihenőparkkal. Észak felé 8 km-re található Nicorești borászati, szőlőtermelő központ.

Tekucsnak a 13–14. században volt magyar lakossága is. A 17. században elrománosodott, s a katolikus közösség az iparban dolgozó, a városba beköltöző Bákó megyei katolikus falukból kerül ki.

¹ Kovács, 1870. 53.

² Domokos, 1987. 535.

³ *România. Ghid turistic*. 1983. 442.

⁴ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 339.

⁵ Gabor, 1996. 270.

Templomfalva (Cireșoaia)

Ha megjelent csángó gyűjtésekben lapozunk, mindegyre megakad a szemünk az adatközlő neve mellett a Templomfalva falunévvel. Ez ugyanis egyike a leghálásabb gyűjtőpontoknak, mert székely magyar lakói ismerik a székely magyar népköltészet sok szép alkotását, egyúttal pedig a tárgyi néprajz régi anyagát és a hajdani népszokásokat is híven őrzik. A népi faragászat és a népi építészet kincsesháza, ezért a turistakalauzok is számon tartják díszítőművészete kapcsán.

Templomfalva a Szalánc völgyének legnagyobb települése Aknavásár (Târgu Ocna) és Szaláncfürdő (Slănic Moldova) között, ott, ahol kiszélesedik a patak völgye, feleúton a két fent említett település között, előbbtől 5, utóbbtól 7 kilométerre. Régen a sóbánya birtoka volt és Tatroszhoz tartozott. Csak 1899-ben nyerte el a község rangot. Régen a statisztikákban Slănic, Sfântu Ana (Szent Anna) néven szerepelt, majd Biserica (Templomfalva) néven az utolsó közigazgatási felosztásig, amikor Cireșoaiára változtatták hivatalosan a nevét egy közeli hegy nevééről, amely az első világháború idejéből ismert ellenállási pont volt. Közigazgatásilag Szaláncfürdő (Slănic Moldova) faluja.

A falu eredetét Ardelean András falusi gazda a következőképpen mesélte el: „Mária Terézia idején 7 gazda ide jött, negyvenen vótak eljőve. Nagy erdők vótak itt, fiákerek vitték be Galacra a fát. A régi-ek aknások. Akkora helyet fogtak, amekkorát lóháton be tudtak keríteni.”¹ Templomfalva nevét a völgy alsó katolikus templomáról nyerte, amelyet 1841-ben építettek, addig Szaláncnak nevezték, amit ma is használnak. A Szent Anna nevet temploma védőszentjéről nyerte. Régen a sóbánya birtoka lévén, a 19. század vége előtt önállóan nem szerepelt a statisztikákban.

Az idős emberek elbeszélése alapján első telepese Csihány Pista volt. Ennek a fiai voltak István és Gyurka. Utóbbinak Péter, Mári, Gyurka, Mihály és András voltak az utódai. Legtöbben vannak Csi-

¹ Ardelean András gazda közlése.

hány, Molnár, Keresztes (Botezatu), Kicsi, Mihály és Muszka családok. Az erdőborította völgy viszonylag későn népesedett be. Első okleveles említése Constantin Cehan Racoviță moldvai fejedelem adománylevelében szerepelt.¹

Ezután sokáig nem tüntették fel, csak mint Tatros birtokát. A Misszió 1850. évi sematizmusában megemlítették paticsból épült templomát „Szalanci... ad St. Annam Matr. B. M. Virginis” néven. Az 1874. évi sematizmusban már román nevén említik (magyar helyesírással) a falut és a templomot Slanik néven.²

A magyar utazók is említették. Jerney János Szalanc (Eszlenek) néven említette, mint amelynek 400 katolikus lakosa székely magyar, Szent Anna tiszteletére szentelt templommal.³

A jászvásári apostoli vikariátus 1857. évi jelentésében Tatros fiókegyházként tüntették fel, templomos helyként, ahol 484 katolikus lélek élt.⁴

Az 1930. évi népszámlálás alkalmával 998 lakosából mindössze 14-et jegyeztek be magyar származásúnak és 25-öt magyar anyanyelvűnek.⁵

1992-ben a január 7-i népszámlálás alkalmával 1811 lakosából 1783-an voltak katolikusok, akikből 1110 volt a magyar nyelvet ismerők és beszélők száma, mint ahogy azt Tánczos Vilmos egyetemi tanár megállapította.⁶

1995-ben 610 katolikus család, illetve 2015 katolikus lakosa volt.⁷ 2005-ben 625 család, illetve 2108 hívő élt a településen.⁸

¹ Bacău. Monografie. 1980. 93.

² Gabor, 1996. 72.

³ Jerney, 1851. I. 209.

⁴ Kovács, 1870. 51.

⁵ Manuilă, 1938. 36–37., 539.; Domokos, 1987. 524.

⁶ Tánczos, 2001. 167.

⁷ *Almanahul Presa Bună*. 1996.

⁸ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 320.

Első templomát 1840-ben építették paticsból. A Misszió 1871–1872. évi statisztikája megemlíti, hogy a slanichi templom 1841-ben épült fel.¹ 1872-ben téglatemplomot építettek. A tatrosi plebánia 1922. évi statisztikájában megemlíti, hogy Templomfalva temploma a hadműveletek következtében megrongálódott, és az istentiszteleteket magánházaknál tartják. 1922-ben letették Slánic-Szent Anna új templomának az alapkövét. A gazdasági válság és a háború nehézségei miatt csak 1946-ban folytatták az építkezést, amikor egészen elkészült faragott kövekből, és át is adták.²

1968-ig a tatrosi plebánia leányegyháza volt, azóta önálló plebánia, s felépült a papi lak épülete is. 2003 óta Templomfalván tevékenykedik 4 tagja a Gondviselés Kongregációnak, amelyet 1807-ben Udinében alapítottak.

A falu lakói földműveléssel, állattenyésztéssel és erdőgazdálkodással foglalkoztak a múltban. Ehhez társult a turisztikai funkció, ugyanakkor agro-zooteknikai funkciója csökken. Nemrég még 4000 juhot tartottak, amely szám 1/10-ére csökkent. A völgy kevés művelhető területén főként kukoricát, burgonyát, kevés zabot és búzát termesztenek. A domboldalakon legelők vannak.

Régen több sóbánya is volt a völgyben. Jelenleg mészégető-kemencék vannak. A Pláj nevű fennsíkon kőolajszendák is emelkednek. A völgyben szilva-, körte-, alma- és diófák vannak. A szőlő itt nem érke be. A határban málna-, szeder-, epergyűjtögetéssel is foglalkoznak.

Templomfalván 1916-ban alakult az első román iskola, amely egy, majd két tanerővel tevékenykedett, de kevesen látogatták az órákat.

1916-ban heves harcok színhelye volt. Emlékét díszes oszlop őrzi a falu hősi halottainak a neveivel.

1974-ben néprajzi gyűjtőexpedíció keretében látogattuk meg Templomfalvát diákok és néprajzi gyűjtők társaságában. A leánykéres és keresztelő szokásköréből gyűjtöttünk érdekes adatokat. Itt emlékek meg néhány szemelvényt ezekből: „A koma hívja a *nyám*jait (rokonait) a keresztelőre. A palackra díszes kendezőt tesz. A kereszt-

¹ Gabor, 1996. 73.

² Uo.

telésre díszített asztal várja a vendégeket. Ez a *kumetria*. A kereszt-
szülők kipelenkázják a gyereket: süteményt, italt, pálinkát hoznak.
Azt mondják: »Pogányt vittünk, keresztényt hoztunk.« Pénzt tettek a
paplanba, cémát szakasztanak, hogy ne vigyék el az álmát. Szülés
előtt gypajúforgácsot tettek a kebelbe, hogy göndör hajú legyen a
gyermek. Szülés után, ha vizet vesz, elapad a kút. Ha odament egy
másikhoz, s nem fejt néhány csepp tejet, elapad a teje. A beteg asz-
szonyt gyerekével diófalevélben feresztik. *Sárvirággal* (körömvirág)
feresztették a sebeket, vagy cigányvirággal. A gyereket teknőben
tartották. Amikor hatesztendő volt, már maga őrizte a tehenet, segí-
tett, vizet hozott. Az örömanya köti fel a kendőt. Egy természeti
jelenséghez fűződő hiedelem: Ha Júlia napján mennydörög, rossz
lesz a mogyorótermés.”

A templomfalviak híres kőfaragók. Néhány szerszámuknak a ne-
ve: *spiz* (véső), *bucsár* (kalapács) és a *leverő*, ahogy ők nevezik.
Keresztek, oszlopokat, kapuoszlopokat faragnak.

Néhányan népdalokkal szórakoztattak, amelyeket sikerült szalagra
rögzítenünk. Mint például „A szalanci nagy hegy alatt / Van egy
forrás a föld alatt. / Aki ebből vizet iszik / Babájától elbúcsuzik”
(Centyu Rozália és Fenechiu Rozália), vagy „Elment a rózsám ide-
gen országba” (Ardelean András és Moraru Józsi) stb.

Itt megemlítenek néhány helynevet is. Patakok: Bidika, Fenyő, Pis-
ti Janié, Paliné, Mezurka, Pánceru, Bátka, Kozsa, Sáros, Bolovánka,
Sztroj, Dobru (az expedíció gyűjtéséből), Más nevek: Szélkapu, He-
veder Útja, Nagy Gödör, Muncsal, Kicsi mező, Szágyina, Muncsal,
Kovács, Köteteje, Disznyóláb (domb), Nagymező, Borókás. Megje-
gyezzük, hogy expedíciónk idején még mindenki tudott magyarul.

Megemlítenek még néhány családnevet: Birta Szilviu (15), Bójér
Gyuszi, Bába Péterné (40), Botezatu Anna (Keresztes) (54), Ababi
Catrina (58), Siboti András (60), Amuței Nicolae (iskolaigazgató),
Csángó Károly, Celmare (Nagy) Mária, Crețu Anita, Demse István,
Celmare (Nagy) István, Ignat György (42), Saci Ștefan, Saci Mari,
Moraru György (43), Rotaru György, Scurtu Mária, Suditu Petre.
Amint látjuk, a legtöbb név ki van fordítva románra,
vagy romanizálták valamilyen módon.

Terebes (Trebeș)

Bákótól északra, 6-10 kilométer távolságra, a Terebes patak völgyében katolikus falvak: Podis, Lunkán, Pădureni, Terebes, Mardzsinén, Barát és Fântânele sorakoznak. Jerney Terebest Baráttal azonosította, s feltételezte, hogy Bandinus Terebesről szóló adatai több Terebes-völgyi falura vonatkozhattak. (Így a két Mardzsinénre és Barátra is). Terebes évszázadokkal ezelőtt a moldvai magyarság egyik legfontosabb települése volt, amelyet majdnem minden, a moldvai katolikusok állapotát bemutató beszámolóban megemlítettek. A 19. századi közigazgatási reformig magába foglalta Szekatura (Sacca) vagy mai nevén Pădureni falut is.

Terebes a hasonló nevű patak mindkét partján települt, annak a Cărligata és a Saca patakokkal való összefolyásai közt a Bákó–Mojnest-megyeyi út mellett. Összeépült Mărgineni faluval, nehéz megállapítani a két falu közti határt. 1900 előtt csak a Terebes bal parti része számított a faluhoz, és Szekaturával együtt Fântânele község részét képezték. Ott volt az iskola. Ma Mărgineni község faluja. A mai Terebes a hajdani Moldvai Terebesnek (Trebișul Moldoveni) felel meg. Magyarterebest ma Baraținak (Barát) nevezik.

Oklevélben már a 15. században is megemlítették. 1428. július 11-én Alexandru (Sándor) vajda a beszercei kolostornak adományozta a Terebes patak menti Terebes falut.¹

Köztudott volt, hogy Terebes falu a hajdani bákói katolikus püspökség birtoka volt, amelyet Arseno Ieronim (Jeromos) püspöknek adományoztak, amikor a moldvai katolikusok vikáriusa volt.² Nem ismeretes, hogy mikor történt ez az adományozás, csak egy 1588. január 14-én Bartolomeo Brutti udvarmesternek Hannibal de Capus Lengyelország nunciusához címzett leveléből tűnik ki, hogy Petru Șchiopul (Sánta Péter) vajda a bákói ferencesek kolostorának adományozott egy magyar katolikus falut 50 családdal, 2 malommal és 2 szőlőssel: Terebest, amely ½ mérföld távolságra van Bákótól.³

¹ Costăchescu, 1931.

² Bișog, 1998. 13.

³ Domokos, 1987. 271.

A terebesi birtokot azután gyakran elvették, majd visszaadták a püspökök gyakori váltakozása miatt.

Az Állami Központi Történelmi Levéltárban őrzött dokumentumgyűjteményben megtaláljuk egy régi oklevél kivonatát, amelyet 1591. július 5-én ugyanaz a Sánta Péter bocsátott ki, és amelyben Terebes falut Andrei országbírónak adományozza, aki 3000 asprival segített az ország ügyeiben.¹

1604-ben Ieremia Movilă a iași püspöknek, Bernardino Quirininek adományozta a Bákó és Mărgineni melletti Terebes falut.² 1662-ben Eustafie Dabija vajda megparancsolta a porkoláboknak és a bákói bőrösöknek (brănistároknak), hogy ne háborgassák adókkal Terebes vásárát, amely a Bákó városi barátoké, és amely fel volt mentve a posta-, a fuvar- és a faszolgáltatásoktól is.³

Egyes kancelláriai iratokból kitűnik, hogy két terebesi birtok is létezett: Magyarterebes és Moldvai Terebes, amelyek közt vitás kérdéseket kellett megoldani. 1673. február 27-én Bogdan Petriceicu vajda Bohult, a második kancellárt nevezte ki, hogy igazságosan döntsön a Magyar- és a Moldvai Terebes közti határ megállapításában.⁴

100 évvel később újra az uralkodó ítélőszéke elé került Magyarterebes ügye. 1739. május 27-én Grigore Ghica vajda megparancsolta a birtokok elhatárolását. 1740. november 3-án Nichiforn szucsávai metropolita (érsek) orvosolta Magyarterebes elhatárolását.⁵

Bernardino Quirini, argeși püspök Moldva- és Oláhországról a pápának küldött jelentésében külön kiemelte, hogy Bákó környékén, közel hozzá van egy nagyon fontos katolikus falu, Terebes.⁶

Francesco Bernadetto Remondi, Moldva és Munténia miszionáriusa 1640 körül összeírást készített a moldvai házakról és templomokról. Terebest 28 házzal említette.⁷ Petrus Deodatus Baksic szófiai püspök, Moldva és Havasalföld apostoli vikáriusának a jelentésé-

¹ Bișog, 1998. 13.

² Uo.

³ Uo.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

⁶ Iorga, 1981. 90.

⁷ *MCsM Okmánytár.* 1989. 201.

ben szerepelt, amelyet a Hitterjesztés Szent Kongregációjához intézett 1641-ben. Terebest 100 felnőt és 21 gyermek lakossal említette, akik katolikus magyarok. Nem volt templomuk és semmi egyéb felszerelésük.¹

Bandinus Mark marcianopolisi érsek moldvai misszionárius főpap 1646–1648. évi pasztorációs útjáról készült jelentésében, amelyet a Szentszéknak küldött, kitűnő leírásban mutatta be Terebest. „Egészes, hideg vize van, nyáron sem kell jégbe hűteni. Keleti (?) szomszédja az I stádiumnyira lévő Bákó. Közben síkság van. Másfelől hegyek körítik, vízforrások öntözik. Kellemét emelik a szőlősök, völgyei gyönyörködtetnek. 25 ház van itt s 155 lélek... Jó legelői vannak, ...makktermő erdői, gyümölcsösei, szilvái stb. Emelkedett helyen van. Az alább eső Bákót mintegy lenézi.”² Bandinus nagy gondot fordított arra, hogy kutasson a terebesi birtok után is. Ezelőtt jóval terjedelmesebb volt. Addig a határig terjedt, amelyet Disznók ösvényének neveznek, és a Vajdáné kútjáig. Most azonban a falu lakói birtokolják, akik egy menekülő, trónjától megfosztott uralkodótól vették el egy lóért, és most is saját örökségüknek mondják.³ Másként, bár Terebes a püspök falujának számít, de jövedelme a fejedelmé. Innen a püspök más hasznot nem húz, mint hogy hetenként egyik-másik nap szolgálnak a lakosok, amikor a fejedelemnek végzett munka nem foglalja le őket.⁴

Bandinus közölte a katolikus családfők névsorát is. Leggyakoribb nevek voltak: Bartos (5 család), Borka, Pataki (3), Frankó, Medvés, Varga (2-2). Más nevek: Bene, Barta, Gegő, Fábán, Föczi, Kalapács, Lupaj, Módi, Mikla, Mojz, Patkós, Pakurár (1-1).⁵ A 17. század utolsó harmadában a török–tatár betörések miatt többször menekülni kényszerültek. Vito Piluzzi da Vignalello 1668-ban a Kongregáció bíborosának küldött jelentésben 40 házzal rendelkező településnek mutatta be, de megjegyezte, hogy mind elmenekültek.⁶ Fran-

¹ Uo. 205.

² Bandinus, 2003. 48., 204.

³ Domokos, 1987. 393. *Codex Bandinus*.

⁴ Uo. 470.

⁵ Domokos, 1987. 442.

⁶ Călători, 1980. VII. 106.

cesco Maria Spera a két Oláhország provinciáinak a helyzetéről 1670-ben írott jelentésében, Terebest mint a püspökség faluját mutatta be, amelynek azonban nem volt temploma, s Bákóba mentek istentiszteletre. Mindössze 60 személyt említett.¹ 1682-ben még mindig elmenekült parasztokról számolt be Antonia Angelina di Campi minorita szerzetes is.²

A 18–19. századi okiratokban ritkán jelenik meg Terebes. Az 1792. évi osztrák katonai térkép leírásában Märgineninél szerepelnek az adatai. Máshol a meg nem nevezett kis faluk közé sorolták be.

A mai Terebest először a Misszió 1850. évi sematizmusa statisztikáiban említették Sacca néven 85 hívőszámmal. A lujzikalagori plebánia évi statisztikáiban külön-külön szerepelt Terebes és Sacca (Szekatura).³

Jerney János 1851-ben Barát faluval azonosította. Megemlítette a határában előforduló Küsbikk és Mardzsinén neveket. Mint a moldvai katolikus püspök tulajdonát mutatta be, amelynek lakói székely magyarok. A Terebes patakán felül emelkedő gyönyörű hegyoldalon épült nyári lakból felséges a kilátás Bákóra. Temploma Mária mennybevitelére szentelve volt felszentelve.⁴

A 19. század végén megjelent *Bákó megye földrajzi szótára* a következőképpen mutatta be: Nevét a Terebes (Bernát) patakról kapta, amelynek a bal partján települt. A falu területe házakkal sűrűn beépített, s házai közt az 1830-ban épített templom áll. 78 család él a faluban. 337 lakosából 193 magyar, 37 román, 47 zsidó és 60 cigány volt. Állatai 7 ló, 165 szarvasmarha, 97 juh és 42 sertés volt.⁵ A szótár bemutatta a Terebes, másik nevén Bernát patakot is. A Pietricsika-vonulat Fejuka dombján ered. Forrásvidékén Kis-Terebesnek, Terebeskének (Trebişelu) nevezik. Lunkán falu területén Terebes néven folytatja útját, majd Bernát patak néven ömlik a Besztercébe.⁶

¹ Uo. 208.

² Uo. 337.

³ Gabor, 1996. 277.

⁴ Jerney, 1851. 161., 217.

⁵ Racoviță, 1895. 562.

⁶ Uo.

Domokos Pál Péter 1828. évi utazása alkalmával mint a legrégebbi csángó faluk egyikét mutatta be. Lujzikalagor fiókegyháza volt 70 magyar családdal. A Terebes (Bernát) patak völgyében települt.¹

Az 1930. évi népszámlálás idején 425 lakosából 330 volt római katolikus, de csak 1-et írtak be magyar anyanyelvűnek.² 1992-ben 778 lakosából 666 volt a katolikusok száma, akik közül csak 10-en (meg 20-an Szekaturán) ismerik és beszélik őseik nyelvét, a magyart.³

1830-ban épült temploma faboronákból és vályogból készült, ezért nem tartós épület. 1933-ban paticsból építettek új templomot, amelyet 1972-ben lebontottak. A jelenlegi templom téglából épült és 1973-ban készült el, majd 1974-ben kifestették. Ez a templom új helyen épült a megyei út mellett a Saca patak és Terebes összefolyása közelében. A templom védőszentje és patrónusa a szántóvető Szent Izidor, és május 15-én ünnepeik.

Terebes 1953-ig Lujzikalagor fiókegyháza volt. Azután a szomszéd falu Mardzsínéhez tartozott 1991-ig, amikor önálló plebániává alakult. Azóta hozzá tartoznak Szekatura (Pădureni), Valea Budului, Lunkány, Podis és Fântânele szomszéd faluk mint fiókegyházak. Így a terebesi plebánia 1997-ben 349 családot és 1148 hívőt gondozott.⁴ 2005-ben Terebesen 199 család, illetve 590 lélek volt a katolikusok száma.⁵

Terebes lakosságának hagyományos foglalkozása földművelés volt. Híresek a szőlősei. Már a 17. században így írt Bandinus: „A legjobb magyar borokkal vetélkedő bor Kutnárban terem. Ehhez járul a Hussi, azután a forrófalvi és a terebesi.”⁶

Jelenleg Bákóba ingáznak, ahol az iparban és a szolgáltatások területén helyezkednek el.

Terebes, amely a múltban jelentős központ volt, napjainkra elvesztette jelentőségét, s ma csupán egy kis falu, ahol a magyar nyelv használata is csökkenően van.

¹ Manuilă, 1938. 32–33., 537.; Domokos, 1987. 167.

² Domokos uo. 171.

³ Tánczos, 2001. 164.

⁴ Bișog, 1998. 13.

⁵ *Almanahul Presa Bună*. 2005 339.

⁶ Domokos, 1987. 456. *Codex Bandinus*.

Teszkány (Tescani)

Teszkány kis katolikus közösség, amely egy román faluban található, a Tázlói völgyének egyik közlekedési csomópontjában, ahol az általában is rendkívül gazdag kincsekben.

Teszkány a Sós-Tázlónak a Nagy-Tázlóba való torkollásánál alakult ki a folyó jobb partján, kiterjedt törmelékűjén, a Bákó–Mojnest országút mentén, ahol ebből kiágazik a Teckány–Berest–Tázlói községi út, 33 kilométerre Bákótól és 28 kilométerre Onyestől. Teszkány falu és községközpont.

A falu területén emelkedik a Teckányi (Zarea) domb. Természeti feltételeit tekintve a Tázlói–Kászoni-medencéhez tartozik. A belső Szub-Kárpátok miocén kori gyűrt rétegei felé helyezkednek el a medence negyedkori törmelékes kőzetei a Sós-Tázlói törmelékűjével. Talajai közepesen és gyengén leöblített csernozjom- és erdei talajok.

Teszkányt egy nagyon régi oklevélben is említették. 1493-ban Teșcani néven említették egy oklevélben, amelyet Ion Bogdan közölt.¹

A terület földesura, Dimitrie Rosetti Teșcanu 1500 hektár birtokkal rendelkezett. Udvarházát, a Rosetti Teșcanu-házat 1898-ban építették, és ma is megtekinthető. Itt lakott egy ideig a nagy román zeneszerző, Gheorghe Enescu is, aki Teșcanu vendége volt, és ott fejezte be híres, egyetlen operáját, az *Ödipuszt* (*Oedip*).

Az 1895-ben megjelent *Bákó megye földrajzi szótára* tanúsága szerint 1891-ben 217 családfő és 678 lakos élt a faluban.² Évente 12-szer tartottak vásárokat, általában ünnepnapokon. 1865-ben iskolát alapítottak vályogfalú épületben. 34 lovat, 71 szarvasmarhát, 74 sertést és 1 kecskét tartottak.³ 377 földműves mellett 45 mesterember, 8 iparos, 10 kereskedő, 20 szabadfoglalkozású, 53 munkás és 35 szolgáló élt a faluban.⁴

¹ Bogdan, 1913. II. 6.

² Racoviță, 1895. 537.

³ Uo. 536.

⁴ Uo. 537.

Teszhány magyar lakosságát először Sebestyén Ede említette 1902-ben mint Pusztina fiókegyházát.¹

Az 1930. évi népszámláláskor 735 lakosából 15-en voltak katolikusok, akik közül 14 magyar nemzetiségűnek és 11 magyar anyanyelvűnek vallotta magát.²

2005-ben 8 család és 23 lélek volt a katolikusok száma.³ A teszháni katolikus közösség 1965 óta a szerbeki katolikus plebánia fiókegyháza.

A falu lakói a mezőgazdaságon kívül a természeti kincsek kitermelésével is foglalkoznak. Kőolajtelepei bőségesek. Ezenkívül gipszet és tűzálló agyagot bányásznak. Még ismertek vasas-kénes ásványvizei. Kereskedelmi csomópont jellege sok kereskedőt és kézműves szolgáltatómestereket vonzott ide. 1858-ban galíciai zsidók egy petróleumgyárat alapítottak, amelynek a termékeit Galíciában és Bukovinában adták el.

Tomest (Tomești)

A napjainkban már Jászvásár elővárosának számító Tomest az egyik legújabb katolikus közösség Moldvában, amely önálló plebánia rangjára emelkedett, erős katolikus közösséget alkot.

1967–1970 közt kezdték építeni az első tömbházakat a falu vágóhídján dolgozó munkásoknak. 1970–1975 közt tömbháznegyed épült, ahol mintegy 12 000 lakos él. Már 2000-ben 74 család, illetve 350 katolikus lakos volt a településen.⁴

Tomest 9 kilométerre fekszik Jászvásártól délkeletre, a Blanariu, Păun, Opinca és Murgul dombok közti mélyedésben. A falu északkeleti szélén halad el a Jászvásár–Țuțora országút, míg a falu közepén a jászvásár–fálcsi út.

¹ Sebestyén, 1904. 41.

² Manuilă, 1938. 40–41., 541.; Domokos, 1987. 527., 170.

³ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 323.

⁴ Jicmon, 2001. 11.

Obreja *Iasi megye földrajzi szótárában* a következőképpen írta le a fekvését: „Szétszórt külvárosi falu gyümölcsösök, szőlősök közt, az Opinca (Bocskor) patak vízmosta gödrében, eróziós medencéjében. Megnyúlik a Jászvásár–Oroi út mentén a Bahluj völgyében.”¹

A tájegység, ahol ez a falu is települt, a Coastele Iașilor (Jászi oldalak vagy Pruti oldalak) nevet viseli, ahol a kibukkanó dőlt rétegfekjek alakítottak ki *kuesztákat*. A délre néző oldalak, a jászi szőlőhegyek híresek. Az altalajt újharmadkori (neogén) szarmata homokkövek, agyag-, márga- és homokrétegek alkotják. A felszint termékeny csernozjom-, hordalék- és más talajok borítják.

A falu nevét Tamás (Tom) nevű birtokostól, alapítótól nyerhette.

A történelem folyamán sokan megtelepedtek ezen a tájon. Újkőkori, bronzkori, vaskori és feudalizmus kori települések nyomait is feltárták. Utóbbi a Cioroiaia dombon végzett régészeti feltárások hozták a napvilágra.²

A falu keletkezésére vonatkozóan meg kell említenünk, hogy a Bahluj másik partján lévő Hulbocea település is a Tomest nevet viselhetette, mert Vasile vajda Ștefăniță nevű fia a Constantin vajda elleni csatában – akit a kozákok támogattak a hatalom megszerzésében –, mikor megtudta, hogy a kozákok átkeltek a Pruton, elindult lefelé, s elhagyva Jászvásárt Áron vajda kolostora felett, Tomestnél állt meg a seregével a Bahluj mellett, míg aznap éjjel Constantin vajda a Pruton túlra ment vissza (1469).³ Feltételezik, hogy a lakóik egy része átkelt a Bahlujon a falu nevét megőrizve.

1621-ben, amikor a bojárok fellázdak Tomsa vajda ellen, ebben a faluban állomásozott néhány zászlóalj lovas, akiket Tomsa felhasznált a lázadás leverésére.⁴ A 19. század végén egy Potoșcă nevű öreg, aki 1792-ben született, úgy mesélte, hogy gyermekkorában csak néhány család volt a faluban, akik 1770-ben Bulgáriából jöttek. 1755 körül építettek templomot, amelyet a törökök 1770-ben felgyújtottak, de a lakóik 1771-ben már újjáépítették.⁵

¹ Obreja, 1979. 229.

² Uo.

³ Chiriță, 1888. 119.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

Ez a falu és vidéke a Golia kolostor függősége volt.

A mai falu teljesen a város körüli gazdálkodásra rendezkedett be, szakosodott. Sertésenyészdé, nagy vágóhid, kalapácsolmalom és borászati központ működik a faluban. Kőbányák és agyagbányák is vannak. Ez utóbbi termékét a jászvásári kerámiaüzem dolgozza fel.

A 19. század végén 158 család és 745 lakos élt itt, akik földműveléssel, marhatenyésztéssel, szőlő- és gyümölcsstermesztéssel foglalkoztak. 495 szarvasmarhát, 114 lovat, 269 juhot, 1 kecskét és 278 sertést tartottak.¹

1912-ben 848, 1930-ban 872, 1966-ban 1117, és 1977-ben 1869 lakosa volt.² 2005-ben 88 család, illetve 223 katolikus lakosa volt.³

A katolikusok a plebánia részére tömbházlakást vásároltak. Egy olasz közösség fakápolnát ajánlott fel nekik, ahol 1997. advent második vasárnapján tartották az első liturgiát. 1998 szeptemberében új, nagyobb templom építéséhez kezdtek, amelyet 2000-ben, advent első vasárnapján szenteltek fel. Ez 24 méter hosszú, 14 méter széles és 17 méter magasságú.⁴ Tomest 1997 óta vált önálló plebániává.

Tomesten különböző etnikumok, románok, magyarok, bulgárok. A 20. század utolsó negyedében ideköltözött katolikusok a régi magyar falvakból jöttek, ezáltal is bizonyítva életerejüket, térhódító képességüket.

Traján (Traian)

Bákó megye északkeleti részén, a Szereten túl több mint egy tucat katolikus vagy részben katolikus település csoportja található, amelyeknek magyar lakói nagyobb mértékben elrománosodtak, mint Bákó megye többi katolikus falujában. Itt a népesség több mint fele katolikus. A plebánia központja Magyarprezesten van (Prăjești Unguri), amelynek 1930-ban 4669 katolikus

¹ Uo.

² Obreja, 1979. 224.

³ *Almanahul Presa Buna*. 2005. 239.

⁴ Jicmon, 2001. 11.

hívője volt, akik közül csak 290-et írtak össze magyar nemzetiségűnek. Az emberek elbeszélése szerint itt is voltak még faluk, ahol majdnem mindenki beszélt a magyar nyelvet, mint ahogy azt Domokos Pál Péter is leírta.¹

Az itt található települések nagy részét a 18–19. században említették először. Traján, a 19. század második felében az 1864. évi földtörvény alapján fiatal házasoknak kiosztott földeken keletkezett 1879-ben. A Bákó–Vaszló országút (F2) mellett fekszik, 13 kilométerre Bákótól északkeletre. A falutól délre a Malom pataka (Pârâul Morii) választja el a falu erdejétől. Nyugati részét az országúttól nyugatra Kotnak nevezik, amelyet a Herțioaei patak választ el a falu többi részétől. Itt terült el régen Ciumălești falu, amelyet régi földesura, Radu Racoviță romboltatott le. A két világháború közt egy szántóvető ember megtalálta a régi templom kőalapjait. Az úttól délre feltételezik a 19. század első felében eltűnt Dumbrăvița falu helyét. A keleti részén, a Pincéknél (La Beci), Lăzeni eltűnt falu volt. Ezt Ciumălești és Dumbrăveni falukkal egyszerre ugyanaz a földesúr számolta fel (mindháromat).² Nem lehet tudni, hogy mi oka volt erre. Lehetséges, hogy a dolgozabb magyar katolikusokkal akarta helyettesíteni a moldovánokat. A mai falu telephelye mindhárom eltűnt falu területéből magába foglal részeket.

Traján falut azok hozták létre, akik az agrártörvény értelmében földeket kaptak itt. Lakói a környék falvaiból: Prezestről, Buhocs, Peletucs, Cățalești, Șerbești, Berești és Bistrița falukból jöttek. Területe 30 hektár, és 199 telekre parcellázták.³ A falu körül meghagytak 49 ha parcellázatlan területet legeltetés céljára. A II. világháborúig marhalegelő volt itt. Később a lakosság ezt is felosztotta egymás közt és szántókká alakították. Csak a Herțiana patak árterületét hagyták meg legelőnek. Az 1940-es években katonai repülőtérnek használták. Napjainkban itt is házakat építettek. Az állami intézmények, a községháza, a rendőrség, iskola, templom, orvosi rendelő és temető részére külön helyet tartottak fenn.

¹ Domokos, 1987. 227.

² Isvanca, 2000. 12. sz. 11.

³ Uo.

Románia nagy földrajzi szótára, amely a 19. század végén jelent meg, ezt a települést is megemlíttette. Akkor 52 család élt a faluban. A nemzetiségi megoszlást a szótár a község leírásánál közölte. Akkor Prăjești községhez 3 falu: Magyarprezest, Moldvai Prezest és Traján tartozott hozzá. 1741 lakosából 1347 (77%) volt magyar.¹ Feltételezhetően Trajan falu lakóinak többsége is magyar kellett hogy legyen, ugyanis a község román lakóinak a száma csupán 350 volt (20%), akiknek nagy része Románprezesti falurészben lakott. Az 1902. évi sematizmusban 209 katolikus lakossal szerepelt.²

Domokos Pál Péter 1932-ben járt Trajánban. Ő 130 családot említett, s az általa lejegyzett nevek nagy része is magyar volt. Így Istók (4 család), Burka, Ferenc, Huszár, Moraru, Simon (2-2), Antika, Béres, Damol, Dimén, Farkas, Gál, Mariuc, Márton, Minuc, Salamon, Tréfás (1-1). Domokos megjegyezte, hogy magyarul csak két család tudott, akik Lészpedről kerültek oda.³

1910-ben a trajáni hívekkel templom építését kezdték meg, amely 1912-ben készült el, s 1913-ban szentelték fel Szent József, a munkások védőszentje tiszteletére. A templom 25 méter hosszú, 10 méter magas és 9 méter széles volt. A templomnak kis méretei ellenére 3 hajója van, és aszimmetrikus tornya a bejárat északi részén. A templom klasszikus elhelyezésű, oltára a keleti részén van.⁴ Az 1977. évi földrengés erősen megrongálta. A mennyezet és a torony leomlott.

1969-ig Prezest fiókegyháza volt, azóta önálló plebánia.⁵ 2005-ben 292 család, illetve 770 lélek volt a katolikusok száma.⁶ 2000-ben még élt a faluban 150 ortodox család is.

A magyar lakosság öntudatra ébredése egy magasabb kultúrszínvonalon elképzelhető. Az egyoldalú egyházi, iskolai, adminisztratív propaganda felszámolása ennek fontos feltétele.

¹ Lahovari et al., 1902. V. 84.

² Auner, 1908. 82.

³ Domokos, 1987. 227.

⁴ Gabor, 1996. 276.

⁵ Isvanca, 2000. 11.

⁶ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 338.

Traján (Traian)

A Románvásár környéki csángó faluk túlnépesedtek, ezért a 20. században is mind újabb rajokat bocsátottak ki. A Szeret és a Moldva közti fennsíkon az egyik ilyen új falu Traján, ahol fiatal házasoknak adtak földet a század elején.

Traján Románvásártól északra 8 kilométer távolságra keletkezett, Szabófalva falu határában.

1900–1901-ben keletkezett nagyrészt szabófalvi telepésekkel, de jöttek néhány közeli román faluból is. A falu alapításakor kijelölték a katolikus templomnak is a helyét, de arra a telekre önkényesen ortodox templomot építettek. Így katolikus templom építése céljából 1920-ban újabb telket kellett, hogy vásároljanak, s még abban az esztendőben fel is építették a templomot.

Természeti környezetét tekintve a Szucsávai-fennsík déli nyúlványához tartozik, ahol a két folyó kavicsteraszai a szarmatakori agyagok, márgák, homokok és homokkövek felé telepedtek, s amelyeken jó minőségű lemosott csernozjom- és erdei talajok keletkeztek.

A település mértani alaprajzú és gyorsan növekedett. 1930-ban 407 lakosa volt, akik közül 339 volt a katolikusok száma.¹ Megjegyezzük, hogy a népszámlálók senkit sem írtak be magyarnak.

Az 1992. január 7-i népszámlálás alkalmával 1045 lakosából 972-en voltak katolikusok (92%), akik közül Tánczos Vilmos egyetemi tanár felmérése alapján 300-an beszélik a magyar nyelvet.²

2005-ben már 354 család, illetve 1985 volt a katolikusok száma Traján-Újfaluban.³

Traján kezdetben Szabófalva főkegyháza volt, majd 1968-ban levált Szabófalváról és önálló plebániává alakult.

A régi templom nem tudta befogadni a megnövekedett hívőszámot, ezért 1991-ben új templomot építettek, amelyet Péter és Pál apostolok tiszteletére szenteltek fel.

Traján lakói földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkoznak. Újabban mind többen ingáznak Románvásárba, és a város üzemeiben, valamint a szolgáltatásokban helyezkednek el. A faluban művelődési ház, kereskedelmi és szolgáltatási egységek is vannak.

Trunk (Galbeni)

ASzeret széles völgyben folyik északról déli irányba a Szub-Kárpátok és a Moldvai-fennsík közötti tektonikus árokban. Ezt a széles völgyet a Szub-Kárpátok–Kárpátok irányából befutó patakok tagolják. Ezeknek a széltől védett völgyei évszázadok óta a moldvai magyarság legfőbb éléskamráit, települési terét képezik. Itt található a legnagyobb moldvai katolikus magyar tömb, ame-

¹ Manuilă, 1938. 370., 706.; Domokos, 1987. 251.

² Tánczos, 2001. 163.

³ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 339.

lyet Mezőségnek is neveznek, és Lujzikalagortól Rekecsinig húzódik.

Trunk a Szeret és a Beszterce összefolyásától délre, előbbinek a jobb partján települt a régi Szászkút–Bákó postaút közelében, az azzal párhuzamos vasútvonal és a Szeret között 6 kilométerre van Bogdánfalvától, 5 kilométerre Diószéntől és 14 kilométerre Bákótól délre. Jelenleg Újfalu (Nicolae Bălcescu) község faluja. A 20. század 90-es éveiben vízierőművek épültek a Szereten (trunki, rekecsini, szászkúti), így vízgyűjtőmedencék és völgyzáró gátak teszik itt változatossá a tájat.

Régen szabadparaszti részes (răzeș) falu volt a helyén. Első említése a szabadparaszti birtokok felaprózódásának az idejéből származik. 1689. február 17-én a galbeni Andone fia, Constantin, Sofronie testvéreivel és nővéreivel eladták a Bákó tartományi galbeni birtokukat a fejedelemasszony bírójának, Vasile Puricénak a Nagy-Lunkán és a falu területének más részein, mezőt és erdőt.¹ A falu ennél jóval régebbi, s valószínűen a nagy török lengyel hadjáratok idején elpusztulhatott, ugyanis nem jelenik meg az orosz katonai parancsnokság 1772–1774. évi adóösszeírásában. A 18. század végén megjelenik az 1792. évi osztrák katonai parancsnokság térképének a leírásában 614-es sorszámmal, Galbini néven, de az adatait Tímeresty és Vale Sakáéval összesítve közölték.²

A 18. században Bogdánfalva szegény lakói a Szeret alsó teraszának a peremén telepedtek le, s főleg halászatból és földművelésből éltek. A román források tendenciózusan úgy tüntetik fel, hogy a 18. századi erdélyi menekültek a falu katolikus lakosságának az ősei. Székely telepésekre Jerney is utal, de ezek kisebbségben voltak a régi moldvai magyar csángó lakossággal szemben, ezért beszélnek még ma is dél-moldvai magyar (sziszegő) nyelvjárásban, míg a legtöbb település nyelvjárása elszékelyesedett az utóbbi évszázadban.

A moldvai katolikus templomok helyzetéről készült névtelen jelentésben, amelyet valószínűleg 1776-ban írtak, „La Zechoi” néven, (La Zăvoi; jelentése „az ártéri erdőnél”) 150 hívőt említenek, ami

¹ Gabor, 1996. 111.

² Domokos, 1987. 105.

Bogdánfalva akkori lakosságának mintegy felével egyenlő.¹ Lakói régen Trunknak nevezték. A Misszió 1850. évi sematizmusában megemlítették, hogy „Trunk alias Galbin”-ban 1836-ban épült templom van.² Román neve, Galbeni a galben („sárga”) melléknévből származik, s valószínűen a folyó sárga iszapjának a színére utal.

Jerney János a 19. század közepén Trunk néven említette a bogdánfalvi birtok tartományaként, illetve félegyházaként, attól fél-óránnyira kápolnával, 350 katolikus csángó és székely magyar lakossal. Bogdánfalvától kelet felé fekszik a Szeret völgyében, a két település között halad el a bákói postaút.³

Kovács Ferenc is Trunk néven említette, Bogdánfalva fiókegyházaként, templommal, 263 magyar katolikus lakossal (1857), és 12 országút melletti örrel.⁴

Bákó megye földrajzi szótára 1890. évi adatokat közöl. Akkor a települést 124 család és 379 lélek lakta. Katolikus templomáról azt közölte, hogy 1862-ben építették a falu lakói. 26 lovak, 75 szarvasmarhájuk és 41 sertésük volt.⁵

A szótár érdekes adatokat közöl a község birtokviszonyaira vonatkozóan is. A földek a Ceaureştieké, G. Ştefan moldvai vajda családjáé voltak. A főrangú bojárok tanácsa (díván) 1742. március 25-i ülésén elkobozta tőlük a birtokot.⁶ A terület 19. század végi birtokosa Lucia Schönburg-Waldenburg hercegnő volt.⁷

Weigand Gustav, a híres német lipcsei nyelvész 1900-ban járt Moldvában. Megállapította, hogy a moldvai katolikusok mind magyar eredetűek.⁸ Trunk és Diószén lakóit a déli csángók csoportjába sorolta.⁹

¹ Gabor, 1996. 112. Forrás: *Diplomatarium Italicum*. II. 505.

² Uo. 112.

³ Jerney, 1851. I. 218.

⁴ Kovács, 1870. 50.

⁵ Racoviţă, 1895. 290.

⁶ Racoviţă, 1895. 386. Forrás: Codrescu.

⁷ Uo. 588.

⁸ Lükő, 1936. 154.

⁹ Uo.

Az 1930. évi népszámláláskor Trunknak 577 lakosa volt, akik közül 565-en voltak katolikusok.¹ Domokos Pál Péter 1932-ben 135 magyar családot írt össze.²

Az 1992. január 7-i népszámlálás adatai szerint a falu 1309 lakosából 1299-en (99,5%) katolikusok, akiknek a 70%-a, körülbelül 900 fő beszéli a magyar nyelvet.³

2005-ben 591 család, illetve 1350 volt a katolikusok száma.⁴

19. századi templomai után a 20. században 1905-ben, majd 1984-ben építettek új templomot. Védőszentje Szent József. Régen Bogdánfalva fiókegyháza volt. 1984 óta önálló plebánia.

Trunk a leghagyományörzőbb csángó falvak egyike. Megőrizték jellegzetes népviseletüket. 1979-ben még általános volt, hogy népviseletben ünnepeltek.⁵ Dr. Nagy Jenő, a *Moldvai csángó népművészet* című kötet *Öltözet* fejezetének a szerzője is megállapította, hogy Trunk és néhány Bákó vidéki Szeret menti csángó falu (Kalagor, Bogdánfalva, Nagypatak, Forrófalva) lakosságának öltözetét tekintjük a legtanulságosabbnak a hagyományos formák megőrzése és az öltözetben kimutatható belső rétegződés tanulmányozása szempontjából.⁶

Megőriztek számos archaikus elnevezést. Így az eke itt *kotyigából* (taligából) és ekéből áll. A kotyiga részei a rúd, a csáगतó, a párna és a tengely, a *csáगतószeg*, a *pating*... Az ekét a *kabalára* teszik. A borna szegei kökényfából vannak. Ezt Trunkon úgy mondják, hogy „a borna kükiennel van megkertelve”.⁷ Mintha a középkori magyar nyelvet hallanánk. A felszántatlanul maradt föld a *vétek*. Régen az asszonyok jó része alig járt ki a faluból, s volt olyan, aki vonaton még nem utazott. Ezt itt úgy mondják, hogy a „tizeszen nem ilt”.⁸

¹ Manuilă, 1938. 30., 536.; Domokos, 1987. 171.

² Domokos, uo. 167.

³ Tánczos, 2001. 164.

⁴ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 324.

⁵ Kós et al., 1981. 170.

⁶ Uo. 362.

⁷ Domokos, 1987. 204.

⁸ Uo.

Gunda Béla a Szeret-mellék és a Székelyföld gazdasági kapcsolatait is tanulmányozta, s kimutatta, hogy Trunk és vidéke faköpiüket és fonott méhkasokat szállított Háromszékre. Cserébe mezőgazdasági szerszámokat – favilla, gereblye, kasza –, kendermegmunkáló eszközöket – tiló, gereben –, hordót, dézsát, valamint vasárut vásároltak.¹

Lükő Gábor a trunki asszonyok fejviseletét – a turbán módra a fejükre csavart nagy piros csíkos vagy kockás fehér kendőt, a *kerpát* – és a házak bezárására használt, fából készült zárat írta le Trunkkal és Diószénnel kapcsolatosan. Ezek a zárok az ókorban az egész mediterráneumban ismertek voltak. A 19–20. században a magyar nyelvterületen még ismerték, de csak a pincék, szőlőskertek, fészerek, melléképületek zárására használták. Trunkon, Diószénben a 20. század 30-as éveiben lakóházak záraiként is általánosak voltak.²

Domokos Pál Péter 1928-ban és 1932-ben látogatott el Trunkra. Ottani gyűjtései nyomán születtek a *Kendertermesztés Trunkon* és a *Lakodalom Trunkon* című tanulmányok, amelyeket *A moldvai magyarság* című könyvében is közölt. Leírta a falu családjainak a névsorát is. Leggyakoribb családnevek: Bodó (23 család), Kósa (17), Dogár (8), Gyurka, Zsitár (7-7), Pista (5), Tubur (4), Benedek, Berszán, Katrin (3-3), Bíró, Bezsán, Bör, Csuráj, Erdei, Farkas, Istvánka, Kozsár, Magyar, Pánczer, Petrás, Szabó, Vákár (2-2).³

A falusiak fő foglalkozása a földművelés. Évente kétszer szántanak, ősszel és tavasszal. Ősszel búzát, rozsot vetnek, tavasszal zabot, árpát, pujt (kukoricát). Számos növényt a kukoricaföldeken természetesen köztes műveléssel: tököt, babot, burgonyát stb.

A szőlőtermesztés is jelentős volt a vidéken. Hagyomány volt a faluban a halászat.

Újabbán sokan Bákóba ingáznak, férfiak és nők is, és főképp ipari üzemekben dolgoznak.

Az 1948. évi tanügyi reform után Trunkon is működtek magyar osztályok 1955-ig. 1951-ben a faluban magyar és román tannyelvű iskola is működött. A román tagozaton tantárgyként tanították a magyar nyel-

¹ Gunda, 1990. 67. Lükő, 1936. 132.

² Lükő, 1936. 132.

³ Domokos, 1987. 199–200.

vet. 2 tanerő oktatott 96 tanulót.¹ Azóta itt is csak románul tanítanak. Legújabbán iskolán kívüli tevékenység keretében Róka Szilvia, a Moldvai Csángómagyar Szövetség jelenlegi elnöknője foglalkozik a magyar nyelv és a magyar írás-olvasás tanításával.

¹ Orbán, 2004. (1951.) 344.

Tupilác (Tupilați)

Tupilác a Románvásárt övező nagy csángó tömb peremtelepülése a Moldva folyó jobb partján, tehát túl a Moldván, amely bár román többségű, de erős katolikus közösséggel rendelkezik.

Tupilác a Moldva jobb oldali felső teraszán települt, 22 kilométerre Románvásártól, a Karácsonykő–Jászvásár országút mellett, a Valea Albă és a Moldva folyó összefolyásánál, annak az északi oldalán.

Természeti környezete a Moldva völgyéhez tartozik. A folyó negyedkori teraszüledékei a neogén szub-kárpáti rétegek felé telepedtek. A felszínen barna erdei és szürke talajok, valamint ártéri talajok találhatók, amelyek közepes termékenységűek.

A település neve román eredetű és meglapuló, elbújt, meghúzódó jelentése van.

A falu három részből áll: 1. A központi rész, a Teiuș (Tövis), ahol a régi tulajdonos, Constantin Catargi örököseinek az udvarháza van. 2. A Lunca (Ártér), a Moldva jobb partján, 3. A Valea Albă, a Moldva és a Valea Albă (Fehér Völgy) patak összefolyásának az övezete.

A katolikusok ma mindhárom falurészben jelen vannak. Régen a fehér-völgyi falurészben éltek, ezért a talpai plebánia statisztikáiban csak Valea Albă néven ismerték.

A tupiláczi katolikusok az erdélyi menekültek közé tartoznak, akik a 18. század második felében telepedtek le a Moldva alsó folyása mentén, akiket először a moldvai katolikus templomok helyzetéről készült névtelen jelentésben említettek meg, amely 1776 körül készült, Valealba néven statisztikai adatok nélkül.¹

Az 1792. évi osztrák katonai térkép leírásában is szerepelt Tupilatzy néven 30 házzal, 16 családfővel 14 szolgálatra alkalmas személlyel, akik 14 ökörfogatot tudtak kiállítani.²

¹ Gabor, 1996. 277. Forrás: *Diplomatarium Italicum*. Vol. II. 506. Doc. CLXXVII.

² Domokos, 1987. 104.

Jerney János a 19. század közepén Tupilác néven Halasfalva félegyházaként említette, attól 2 és ½ óra távolságra, megjegyezve, hogy 15 katolikus lakosa székely eredetű.¹

A jászvásári katolikus vikariátus 1857. évi jelentésében már mint Talpa fiókegyháza jelenik meg, és 46 katolikus lakosa van.²

A 19. század végén megjelent *Román megye földrajzi szótára* szerint 290 ház volt a faluban, amely községközpont. 359 család és 1144 lakos volt. Közülük 24 család, 90 lélek magyarok és 7 család zsidó volt.³ Foglalkoztak a faluban asztalossággal és luxusbútorok készítésével. Három temploma közül egyik katolikus templom volt, amelyet fából építettek. Nagyvásárokat június 24-én tartottak.⁴ A magyarok a borgováni plebániához tartoztak. A falunál fahíd vezetett át a Moldván, amelyen a Karácsonykő–Jászvásár országút haladt át. Románvásárral is országút kötötte össze.⁵

Ciocan N. 1903-ban 28 családot, illetve 91 katolikus lakost említett, akik közül 20 férfi, 22 nő, 23 fiú és 20 lány volt. A magyar családok nagy része szegény volt. A 28 családból 2 volt gazdag, 4 középbirtokos, 20 szegény és 2 özvegy. A pap 4 hetenként jött csak, és a templomban prédikált. Emil Smirschi osztrák jezsuita volt a papja, aki Borgovánban lakott. A kántor a velényi Tana Dumitru volt.⁶

Az 1930. évi népszámlálás alkalmával 1651 lakosából 166-an voltak katolikusok.⁷

Az 1992. évi népszámlálás szerint 1833 lakosából 239-en voltak katolikusok,⁸ 2005-ben 80 család, illetve 231 lélek volt a katolikusok száma.⁹

Templomát 1823-ban építették a falu katolikus lakói a temető területén, s ezt 1943-ban bontották le, amikor új temploma, egy 1924-ben kisajátított telken részben felépült. Ezt a templomot csak 1957-

¹ Jerney, 1851. I. 218.

² Kovács, 1868. 49.

³ Condrea, 1891. 146.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

⁶ Ciocan, 1924. 75. Az adatok az eredetiben is hibásak.

⁷ Manuilă, 1938. 370., 706.; Domokos, 1987. 252.

⁸ *Moldvai Magyarság*. 2002. 3. sz. 13.

⁹ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 329.

ben fejezték be, és Keresztelő Szent János tiszteletére szentelték fel szeptember 8-án tartott búcsúval. Legutóbb a nisiporesti plebánia fiókegyháza volt. 1996-ban önálló plebániaként említették.¹ Jelenleg nisiporesti plebánia fiókegyháza.

Tupiláczi agrár-zooteknikai település. Lakói földművesek és állattenyésztők. Megemlítjük még a bútorasztaloság hagyományát a faluban. Művelődési háza, orvosi rendelője, szülőotthona van, valamint szolgáltatási és kereskedelmi egységei.

A tupiláczi magyarok nem tudták megőrizni anyanyelvüket, de megtartották vallásukat és hagyományaikat.

Turul (Turluianu)

A Tázló völgye és szomszédsága a székelyek kelet felé vándorlásának az útvonalába esett, de a fő célkitűzés nem ez a medence, hanem a Szeret tere, a Mezőség volt, azonban ezen a vidéken is sok székely telep jött létre. Az itt keletkezett falvak sokaságában, ha nem is kompakt tömbben, de a román falvak nagy részében csángó székely magyarok is megtelepedtek. Így közel félszáz települést említenek meg a kutatók, ahol csángó közösségek is élnek a falvak nagyobb részében, noha csak 1-2 utcát, falurészt népesítve be. Az itt élő magyarság a 17–19. század során telepedett le. A régi székely lakosság, amely a 12. századtól itt élt, nem maradt fenn, csak a helynevekben él az emlékük. Az újabb telepések azonban a békés idők beköszöntése után gyorsan terjeszkednek, s több településen a magyar hagyományok ápolása terén is példamutatóak.

Turluianu (Turul) is egy ilyen kis magyar közösség, amely a Berzeneci-hegyek egyik patak völgyében húzódik meg.

Turul, Berești-Tazlău község faluja, a Csernu patak völgyében Csernu falutól lennebb helyezkedik el a Tázlót a Tatrostól elválasztó legalacsonyabb kárpáti hegynyúlvány völgyében, 11 kilométerre Berest-Tázló községközponttól, 45 kilométerre Bákótól.

¹ Uo. 1996.

A település neve a magyarság ősi jelvénye, címer-, illetve totemálata, a turulmadár nevéből ered. Ezen a vidéken így neveznek két dombot: a Nagy-Tázlót és a Tatrost elválasztó dombsor részét Bucsești faluval szemközt (Turluianu) és amely Nádas települést választja el Újhegytől (Delu Nou) (Turluiu),¹ a Nagy-Tázló egy jelentős mellékpatakát, amely a Petricsika dombon ered, és miután Turlui, Janák, Lárghuca és Esztufuj falukat öntözi, bal oldalról ömlik a Tázlóba,² és két települést a most tárgyalt Tuluianut és Turluiut a hasonló nevű patak mellett.

Ez a falu egyike a vidék oklevélben legrégebben említett településeinek. Magát a falut 1432. június 22-én említették először Porcest, ma már nem létező falu kapcsán a Turluiu és Turluianu faluk övezetében.³

Később is szerepelt még oklevelekben. Így 1448. szeptember 3-án, 1546. április 22-én és 1665. augusztus 3-án is.⁴

A Turul patakot és a völgyében lévő Sporcești, Sperlești, Nevilești falukat már 1409. január 28-án is megemlítették, amikor Ungureanu György (Giurgiu) öröksége: Ungurenit, Suhodolt és a Turul menti fent említett falukat sorolta fel lennebb Kománnál. A Turul patak a Tázló másik, bal oldalán folyik bele a Pietricsika dombvonulat irányából, és szintén magyar falvakat érint, mint Esztufujt, Valérét és a vegyes Orosát.⁵ Az oklevelekben előforduló sok Ungureanu név is igazolta, hogy itt a magyar név ismert a legrégebb idők óta.

A szájhagyomány szerint a Tázló és a Sós-Tázló összefolyásának jobb oldalán nomád törzsek tanyáztak egy dombon, amelyet nyárfa- és szilfaerdők vonzottak oda. Fakanalakat és teknőket faragtak (nyárfából), valamint szilfából sajtókat, amelyeket a tökmag-, len- és kendermagolaj kiperéselésére használtak fel. Komán nevű vezéréről kapta a nevét ez a domb, amely ma már nem lakott.⁶

¹ Racoviță, 1895. 569.

² Uo. 570.

³ Costăchescu, 1931. I. 64.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

⁶ *Berești-Tazlău község monográfiája*. Kézirat. 55.

Az 1792. évi osztrák katonai térkép leírásában is megemlítették, Turluiu néven. 34 házat, 19 családfőt és 5 szolgálatra alkalmas személyt jelöltek meg, akik 4 ló- és 34 ökörfogatot tudtak kiállítani.¹

Magyar lakóit Jerney János már 1851-ben megemlítette Moldován nevezetű birtokán. Az ott élő 12 magyar család Kalugyerből menekült a mindenfelől erdő környékezte kies völgybe. Sem kántoruk, sem harangjuk.²

Az egyházi nyilvántartások közül a Misszió 1850. évi sematizmusában említették először, amikor Turluiana néven szerepelt templom nélkül és mindössze 27 katolikus lélekkel.³

Bákó megye földrajzi szótára a 19. század végén néhány soros rövid leírást közölt a Csernu-völgyi kis településről: mint Bucsești község faluját említi, amelytől 3 kilométerre helyezkedett el, ahol iskola is működött. 51 család, illetve 208 lélek élt a faluban. Tartottak a faluban 9 lovat, 133 szarvasmarhát 48 sertést és 78 kecskét. Volt egy kocsmá a faluban.⁴ A község egyetlen magyar lakosságú faluja, ahol a 130 magyar lakos nagyobb része lakott.⁵

Az 1930. évi népszámlálás alkalmával 368 lakosából 61-en voltak katolikusok, akik közül 60-an magyar nemzetiségűeknek, 10-en magyar anyanyelvűeknek vallották magukat.⁶

1992. január 7-i népszámlálás alkalmával összeírt 1145 lakosából 160-an voltak katolikusok, akik közül Táncczos Vilmos egyetemi tanár felmérése alapján 10-en ismerik és beszélik a magyar nyelvet.⁷

2005-ben 49 katolikus családot, illetve 194 hívő lelket tartottak nyilván Turulban.⁸

Katolikus templomot 1928-ban paticsból építettek. Mai templomát 1972-ben építették téglából, és Jézus Szent Szíve tiszteletére szentel-

¹ Domokos, 1987. 170.

² Jerney, 1851. I. 218.

³ Gabor, 1996. 278.

⁴ Racoviță, 1895. 569.

⁵ Uo. 187.

⁶ Manuilă, 1938. 40–41., 541.; Domokos, 1987. 170.

⁷ Táncczos, 2001. 15.

⁸ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 318.

ték fel. 1950 előtt a pusztinai plebánia fiókegyháza volt, azóta a berzencei plebániához tartozik.

1973-ban néprajzi gyűjtőexpedíció keretében a Tázló völgyét jár-
tuk be. Egyik főhadiszállásunk Berest-Tázló volt. A 70-es éveket az
jellemezte, hogy a Marosvásárhelyi Orvosképző Főiskola végzetteit
Moldvába helyezték ki körorvosoknak. A Tázló-völgy magyar értel-
miségét a magyar körorvosok alkották, akik nagyon népszerűek vol-
tak. Berest-Tázló-i házigazdánk Benedek István körorvos volt, aki
szekérfuvar biztosított számunkra, hogy kijuthassunk a 11 kilométer
távolságra lévő Turulra. A település központjában az újonnan épült
hatalmas katolikus templom emelkedett. A település katolikus lakói
jól beszélték a magyar nyelvet, s házigazdánk elmondta, hogy a váró-
teremben is mindig magyarul beszélgettek. Ezért is tűnik hihetetlen-
nek számunkra, hogy mostan mindössze 10-en beszélnének magya-
rul. Az asszonyok szőnek-fonnak. Szépek az általuk készített szőttés
szőnyegek. Családonként sok a gyermek, és nagy nyomorban élnek,
rendkívül szegények. Többen ingáznak Mojnest és Onyest felé.

Újbírófalva (Gherăieștii Noi) (Ferdinánd, Dózsa György)

Újbírófalva egyike a legújabb csángó településeknek, a Román-
vásár környéki katolikus tömb egyik alig több mint egy évszáz-
ados kirajzása.

Újbírófalva Bírófalva (Gherăești) község faluja, a községközpont-
tól 4 kilométerre, Románvásártól 18 kilométerre észak-északnyu-
gatra fekszik a Szeret és a Moldva alsó folyása legfelső teraszán.

Földrajzi környezete a Szucsávai-fennsík Moldva–Szeret folyókő-
zéhez tartozik, ahol a Moldva folyó teraszainak negyedkori üledékei
alatt középszarmata kori (neogén) agyag-, márga-, homokkőrétegek
találhatók, homok közbetelepülésekkel. Régen ezt a részt is erdő
borította.

A település neve 100 éves története során sokat változott. 1893-
ban keletkezett, amikor fiatal házásoknak adtak itt földet a bírófalvi